Rättsfallssamlingen

TRIBUNALENS DOM (andra avdelningen i utökad sammansättning)

den 10 november 2017 *

”Konkurrens – Konkurrensbegränsande samverkan – Sektorn för räntederivat i yen – Beslut i vilket sex överträdelser konstateras av artikel 101 FEUF och artikel 53 i EES-avtalet – Manipulation av interbankreferensräntorna JPY LIBOR och Euroyen TIBOR – Konkurrensbegränsning genom syfte – En mäklares deltagande i överträdelserna – Förlikningsförfarande i hybridform – Principen om oskuldspresumtion – Principen om god förvaltning – Böter – Grundbelopp – Exceptionell justering – Artikel 23.2 i förordning (EG) nr 1/2003 – Motiveringsskyldighet”

I mål T-180/15,

Icap plc, London (Förenade kungariket),

Icap Management Services Ltd, London,

Icap New Zealand Ltd, Wellington (Nya Zeeland),

företrädda av advokaterna C. Riis-Madsen och S. Frank,

sökande,

mot

Europeiska kommissionen, företrädd av V. Bottka, B. Mongin och J. Norris-Usher, samtliga i egenskap av ombud,

svarande,

angående en ansökan enligt artikel 263 FEUF om, i första hand, ogiltigförklaring av kommissionens beslut C(2015) 432 final av den 4 februari 2015 om ett förfarande enligt artikel 101 FEUF och artikel 53 i EES-avtalet (ärende AT.39861 – Räntederivat i yen) och, i andra hand, nedsättning av de bötesbelopp som sökandena ålagts genom nämnda beslut,

meddelar

TRIBUNALEN (andra avdelningen i utökad sammansättning)

sammansatt av ordföranden M. Prek (referent) samt domarna E. Buttigieg, F. Schalin, B. Berke och J. Costeira,

justitiesekreterare: handläggaren L. Grzegorczyk,

efter den skriftliga delen av förfarandet och förhandlingen den 10 januari 2017,

* Rättegångsspråk: engelska.

följande

Dom

I. Bakgrund till tvisten

1 Sökandena, Icap plc, Icap Management Services Ltd och Icap New Zealand Ltd, ingår i ett tjänsteföretag som driver mäkleriverksamhet genom förmedling av muntliga och elektroniska nätverk och som även tillhandahåller efterhandelstjänster (nedan kallat Icap).

2 Europeiska kommissionen fastställde i sitt beslut C(2015) 432 final av den 4 februari 2015 om ett förfarande enligt artikel 101 FEUF och artikel 53 i EES-avtalet (ärende AT.39861 – Räntederivat i yen) (nedan kallat det angripna beslutet) att Icap hade deltagit i sex överträdelser av artikel 101 FEUF och artikel 53 i EES-avtalet avseende manipulation av interbankreferensräntorna *London Interbank Offered Rate* (LIBOR, interbankreferensränta som tillämpas i London) och *Tokyo Interbank Offered Rate* (TIBOR, interbankreferensränta som tillämpas i Tokyo) på marknaden för räntederivat i japanska yen. Kommissionen hade dessförinnan konstaterat överträdelserna i sitt beslut C(2013) 8602 final av den 4 december 2013 om ett förfarande enligt artikel 101 FEUF och artikel 53 i EES-avtalet (ärende AT.39861 – Räntederivat i yen) (nedan kallat 2013 års beslut).

3 Den 17 december 2010 ansökte UBS AG och UBS Securities Japan (nedan kallade UBS) hos kommissionen om en markering enligt kommissionens tillkännagivande om immunitet mot böter och nedsättning av böter i kartellärenden (EUT C 298, 2006, s. 17) (nedan kallat tillkännagivandet om samarbete). De avslöjade därvid för kommissionen att det förekom en kartell inom sektorn för räntederivat i japanska yen.

4 Den 24 april 2011, den 18 november 2011, den 28 september 2012 och den 3 december 2012 inkom Citigroup Inc. och Citigroup Global Markets Japan Inc. (nedan gemensamt kallade Citi), Deutsche Bank Aktiengesellschaft (nedan kallat DB), R.P. Martin Holdings och Martin Brokers (UK) Ltd respektive The Royal Bank of Scotland (nedan kallad RBS) med ansökningar enligt tillkännagivandet om samarbete (skälen 47–50 i det angripna beslutet). Den 29 juni 2011 och den 12 februari 2013 beviljade kommissionen UBS och Citi villkorlig immunitet enligt punkt 8 b i tillkännagivandet (skälen 45 och 47 i beslutet).

5 Den 12 februari 2013 inledde kommissionen, enligt artikel 11.6 i rådets förordning (EG) nr 1/2003 av den 16 december 2002 om tillämpning av konkurrensreglerna i artiklarna [101 FEUF] och [102 FEUF] (EGT L 1, 2003, s. 1), ett överträdelseförfarande mot UBS, RBS, DB, Citi, R.P. Martin Holdings och Martin Brokers (UK) samt JP Morgan Chase & Co., JP Morgan Chase Bank, National Association och J.P. Morgan Europe Ltd (skäl 51 i det angripna beslutet).

6 Den 29 oktober 2013 riktade kommissionen ett meddelande om invändningar till de bolag som avses i punkt 5 ovan (skäl 52 i det angripna beslutet).

7 Kommissionen antog 2013 års beslut i enlighet med det förlikningsförfarande som föreskrivs i artikel 10a i kommissionens förordning (EG) nr 773/2004 av den 7 april 2004 om kommissionens förfaranden enligt artiklarna [101 FEUF] och [102 FEUF] (EUT L 123, 2004, s. 18), i dess lydelse enligt kommissionens förordning (EG) nr 622/2008 av den 30 juni 2008 (EUT L 171, 2008, s. 3). I detta beslut fastställde kommissionen att de bolag som avses i punkt 5 ovan hade överträtt artikel 101 FEUF och artikel 53 i EES-avtalet, genom att delta i avtal eller samordnade förfaranden som hade till syfte att begränsa eller snedvrida konkurrensen inom sektorn för räntederivat i japanska yen.

A. Det administrativa förfarande som ledde till det angripna beslutet

8 Den 29 oktober 2013 inledde kommissionen, enligt artikel 11.6 i förordning nr 1/2003, ett överträdelseförfarande mot sökandena (skäl 53 i det angripna beslutet).

9 Den 31 oktober 2013 hölls ett förlikningsmöte, i den mening som avses i artikel 10a i förordning nr 773/2004, under vilket kommissionen framställde de invändningar som den avsåg att göra gällande mot Icap samt den huvudsakliga bevisning som den innehade och som invändningarna grundades på (skäl 54 i det angripna beslutet).

10 Den 12 november 2013 informerade sökandena kommissionen om deras avsikt att inte delta i ett förlikningsförfarande (skäl 55 i det angripna beslutet).

11 Den 6 juni 2014 delgav kommissionen sökandena ett meddelande om invändningar. Sökandena besvarade meddelandet den 14 augusti 2014 och under det förhör som hölls den 12 september 2014 (skälen 58 och 59 i det angripna beslutet).

12 Den 4 februari 2015 antog kommissionen det angripna beslutet i vilket den kritiserade Icap för att ha ”underlättat” sex överträdelser och ålade företaget böter uppgående till sammanlagt 14 960 000 euro.

B. Det angripna beslutet

1. De aktuella produkterna

13 De aktuella överträdelserna avser räntederivat i japanska yen indexerade enligt JPY LIBOR eller enligt Euroyen TIBOR. JPY LIBOR, som utgörs av flera referensräntor och tillämpas i London (Förenade kungariket), fastställdes och publicerades, vid tidpunkten då det angripna beslutet antogs, av British Bankers Association (BBA, den brittiska bankföreningen). JPY LIBOR används för flera finansiella produkter i japanska yen. Den beräknas på grundval av de priserbjudanden som dagligen lämnas av en panel av banker som är medlemmar i nämnda förening (nedan kallad JPY LIBOR-panelen). Nämnda erbjudanden gör det möjligt att fastställa den ”genomsnittliga” ränta på grundval av vilken varje bank, som är medlem i panelen, skulle kunna låna medel genom att efterfråga och anta interbankerbjudanden i en rimlig omfattning. På grundval av den information som spreds av nämnda banker, och genom att undanta de fyra högsta och de fyra lägsta referenserna, fastställde BBA sålunda de dagliga JPY LIBOR-räntorna. Euroyen TIBOR, som utgörs av flera referensräntor och tillämpas i Tokyo (Japan), fyller en motsvarande funktion, men beräknas av Japanese Banker Association (JBA, den japanska bankföreningen), på grundval av erbjudanden från en panel av medlemmar i nämnda förening och genom undantagande av de fyra högsta och de fyra lägsta referenserna. Kommissionen har konstaterat att JPY LIBOR- och Euroyen TIBOR-räntorna utgör en priskomponent för räntederivat i japanska yen. De kan påverka storleken på det belopp som en bank ska betala eller ta emot vid utgången av fristen för dess motprestation eller vid särskilda tidpunkter. De vanligaste räntederivaten är ränteterminer, räntesvappar, ränteoptioner och räntefuturekontrakt (se skälen 9–19 i det angripna beslutet).

2. De beteenden som Icap kritiserats för

14 De beteenden som Icap kritiserats för består i ”underlättande” av sex överträdelser, nämligen

– ”UBS/RBS-överträdelsen 2007”, mellan den 14 augusti och den 1 november 2007,

– ”UBS/RBS-överträdelsen 2008”, mellan den 28 augusti och den 3 november 2008,

– ”UBS/DB-överträdelsen”, mellan den 22 maj och den 10 augusti 2009,

– ”Citi/RBS-överträdelsen”, mellan den 3 mars och den 22 juni 2010,

– ”Citi/DB-överträdelsen”, mellan den 7 april och den 7 juni 2010,

– ”Citi/UBS-överträdelsen”, mellan den 28 april och den 2 juni 2010,

15 Kommissionen konstaterade först att Icap var verksamt som mäklare på marknaden för kontantinsättningar i japanska yen, genom sitt kontor ”Cash/Money Market desk” i London. Som ett led i denna verksamhet tillhandahöll Icap aktörer på nämnda marknad uppskattningar om såväl tillgängliga medel som priser, vilket syftade till att underlätta ingåendet av avtal mellan dessa aktörer. Vad närmare avser de uppskattningar som Icap tillhandahöll aktörerna påpekade kommissionen att dessa inbegrep företagets uppskattningar om den dagliga JPY LIBOR-räntan, i form av en rapport som översändes till finansinstitut, däribland vissa av JPY LIBOR-panelens medlemmar. Kommissionen ansåg att nämnda rapport medförde en betydande påverkan på bankernas beteende när de lämnade sina ränteerbjudanden (skälen 98–101 i det angripna beslutet).

16 Kommissionen påpekade därefter att Icap även var mäklare på marknaden för räntederivat i japanska yen, en roll som företaget utövade genom ett särskilt kontor. Kommissionen ansåg att vissa börsmäklare som verkade vid detta kontor, bortsett från legitima uppgörelser med H., börsmäklare vid UBS och därefter vid Citi, på den sistnämndes begäran hade försökt påverka JPY LIBOR-kurserna antingen genom en ändring av den aktuella rapporten eller genom att använda sig av de kontakter som Icap hade med vissa banker i JPY LIBOR-panelen (skälen 102 och 103 i det angripna beslutet).

17 Kommissionen bedömde slutligen att detta hade föranlett Icap att underlätta genomförandet av de sex överträdelser som konstaterats i 2013 års beslut (skälen 165–171 i det angripna beslutet). Vad för det första avser överträdelserna UBS/RBS 2007, UBS/RBS 2008 och UBS/DB, påpekade kommissionen att en börsmäklare vid UBS hade använt sig av Icaps tjänster i syfte att påverka erbjudanden från vissa banker som är medlemmar i JPY LIBOR-panelen och som inte deltog i dessa tre karteller. Kommissionen kritiserade Icap för att ha använt sig av sina kontakter med bankmedlemmarna i nämnda panel, på det sätt som eftersträvades av UBS, och för att ha spritt oriktig information om de framtida JPY LIBOR-räntorna (skälen 77 a och b och skälen106–141 i nämnda beslut). Vad för det andra avser överträdelserna Citi/UBS och Citi/DB, påpekade kommissionen att en börsmäklare vid Citi hade använt sig av Icaps tjänster i syfte att påverka erbjudanden från vissa banker som är medlemmar i denna panel och som inte deltog i dessa båda karteller. I detta avseende kritiserade kommissionen Icap för att ha använt sig av sina kontakter med bankmedlemmarna i samma panel och för att ha spritt oriktig information (skälen 83 a och b och skälen154–164 i detta beslut). Vad för det tredje avser Citi/RBS-överträdelsen, kritiserade kommissionen Icap för att ha att ha fungerat som kommunikationskanal mellan en börsmäklare vid Citi och en börsmäklare vid RBS i syfte att underlätta genomförandet av överträdelsen (skälen 84 och 142–153 i samma beslut).

3. Beräkningen av böterna

18 Kommissionen erinrade inledningsvis om att böternas grundbelopp, enligt riktlinjerna för beräkning av böter som döms ut enligt artikel 23.2 a i förordning nr 1/2003 (EUT C 210, 2006, s. 2) (nedan kallade 2006 års riktlinjer), ska fastställas med hänsyn till det sammanhang i vilket överträdelsen har begåtts och, i synnerhet, till hur allvarlig överträdelsen är och hur länge den har pågått. Den roll som varje deltagare har haft ska dessutom bedömas individuellt, med beaktande av eventuella försvårande eller förmildrande omständigheter (skäl 284 i det angripna beslutet).

19 Kommissionen påpekade att 2006 års riktlinjer endast gav begränsad vägledning om metoden för att beräkna böterna för medhjälparna. Eftersom Icap var en aktör som var verksam på marknaden för mäkleritjänster, och inte på marknaden för räntederivat, ansåg kommissionen att den inte kunde ersätta mäklararvodena med priserna för räntederivat i japanska yen, för att fastställa omsättningen och bestämma bötesbeloppet. Ett sådant ersättande skulle nämligen inte avspegla hur allvarlig överträdelsen var eller dess art. Kommissonen drog därav slutsatsen att artikel 37 i 2006 års riktlinjer skulle tillämpas, enligt vilken det är möjligt att avvika från riktlinjerna vid fastställandet av böternas grundbelopp (skäl 287 i det angripna beslutet).

20 Mot bakgrund av hur allvarliga de aktuella beteendena var och hur länge Icap hade deltagit i var och en av de sex aktuella överträdelserna, fastställde kommissionen, för var och en av dem, ett grundbelopp för böterna, nämligen 1 040 000 euro för UBS/RBS-överträdelsen 2007, 1 950 000 euro för UBS/RBS-överträdelsen 2008, 8 170 000 euro för UBS/DB-överträdelsen, 1 930 000 euro för Citi/RBS-överträdelsen, 1 150 000 euro för Citi/DB-överträdelsen och 720 000 euro för Citi/UBS-överträdelsen (skäl 296 i det angripna beslutet).

21 Såvitt avser fastställandet av det slutgiltiga bötesbeloppet konstaterade kommissionen att det inte förelåg någon försvårande eller förmildrande omständighet. Den noterade även att taket på 10 procent av årsomsättningen inte hade överskridits (skäl 299 i det angripna beslutet). I artikel 2 i det angripna beslutet ålades sökandena följaktligen böter med ett slutgiltigt belopp som motsvarade deras grundbelopp.

II. Förfarandet och parternas yrkanden

22 Sökandena har väckt förevarande talan genom ansökan som inkom till kansliet den14 april 2015.

23 På förslag av referenten anmodade tribunalen (fjärde avdelningen) sökandena, den 15 februari 2016, som en åtgärd för processledning enligt artikel 89 i rättegångsreglerna, att besvara en fråga avseende den andra grunden, till följd av avkunnandet av domen av den 22 oktober 2015, AC-Treuhand/kommissionen (C-194/14 P, EU:C:2015:717).

24 Den 29 februari 2016 besvarade sökandena tribunalens fråga, och frånföll samtidigt en del av sin andra grund.

25 I samband med att sammansättningen av tribunalens avdelningar ändrades, förordnades referenten att tjänstgöra på andra avdelningen, och målet tilldelades följaktligen denna avdelning.

26 På förslag av andra avdelningen beslutade tribunalen, med tillämpning av artikel 28 i rättegångsreglerna, att hänskjuta målet till en avdelning i utökad sammansättning.

27 På förslag av referenten beslutade tribunalen (andra avdelningen i utökad sammansättning) att inleda den muntliga delen av förfarandet och den har, som en åtgärd för processledning enligt artikel 89 i rättegångsreglerna, ställt skriftliga frågor till parterna och anmodat kommissionen att ge in UBS förlikningsansökningar avseende överträdelserna UBS/RBS 2007 och UBS/RBS 2008.

28 Kommissionen förklarade, den 30 november 2016, att den inte skulle efterkomma anmodan om ingivande av handlingar. Genom beslut av den 1 december 2016 förelade tribunalen kommissionen att ge in de båda handlingarna. I enlighet med artikel 92.3 första stycket i rättegångsreglerna, och i syfte att beakta såväl den kontradiktoriska principen, å ena sidan, som det som är utmärkande för förlikningsförfarandet, å andra sidan, innebär beslutet av den 1 december 2016 att rättegångsdeltagarnas företrädare endast får ta del av de båda handlingarna på kansliet och att de inte får ta några kopior av dessa handlingar. Den 7 december 2016 efterkom kommissionen åtgärden för bevisupptagning.

29 Sökandena och kommissionen besvarade tribunalens frågor den 8 respektive den 9 december 2016. Sökandena och kommissionen yttrade sig över den andra partens svar den 31 december 2016 respektive den 5 januari 2017.

30 Parterna utvecklade sin talan och svarade på tribunalens muntliga frågor vid förhandlingen den 10 januari 2017.

31 Sökandena har yrkat att tribunalen ska

– i första hand, helt eller delvis ogiltigförklara det angripna beslutet,

– i andra hand, upphäva eller sätta ned det bötesbelopp som ålagts,

– förplikta kommissionen att ersätta rättegångskostnaderna och andra kostnader som uppkommit i detta mål, och

– vidta de övriga åtgärder som tribunalen anser vara lämpliga.

32 Kommissionen har yrkat att tribunalen ska

– ogilla talan i dess helhet, och

– förplikta sökandena att ersätta rättegångskostnaderna.

III. Rättslig bedömning

A. Huruvida en handling kan tillåtas och huruvida ett yrkande kan tas upp till prövning

33 Kommissionen har bestritt att sökandenas fjärde yrkande kan tas upp till prövning och att en skrivelse som ställts till tribunalen kan tillåtas.

1. Huruvida sökandenas fjärde yrkande kan tas upp till prövning

34 Sökandena har genom deras fjärde yrkande begärt att tribunalen ska ”vidta de övriga åtgärder som tribunalen anser vara lämpliga”.

35 I den mån ett sådant yrkande ska tolkas som en begäran om att tribunalen ska rikta förelägganden till kommissionen, ska det erinras om att det enligt fast rättspraxis inte ankommer på unionsdomstolen att, i utövandet av sin lagenlighetsprövning, rikta förelägganden till unionsinstitutionerna eller att träda i deras ställe. Det ankommer på den berörda institutionen att, enligt artikel 266 FEUF, vidta de åtgärder som är nödvändiga för att följa en dom som har meddelats inom ramen för en talan om ogiltigförklaring (se dom av den 30 maj 2013, Omnis Group/kommissionen, T-74/11, ej publicerad, EU:T:2013:283, punkt 26 och där angiven rättspraxis).

36 I den mån det fjärde yrkandet avser en begäran om förelägganden ska det följaktligen avvisas.

2. Bestridandet av att en skrivelse från sökandena kan tillåtas

37 Kommissionen har i dupliken hävdat att en skrivelse från sökandena som ställts till tribunalen och vars kopia kommissionen tillsänts direkt av sökandena måste avvisas, eftersom den inte är förenlig med bestämmelserna i rättegångsreglerna.

38 Det är tillräckligt att understryka att det i ett beslut daterat den 2 mars 2016 har förordnats om att nämnda skrivelse inte ska tas in i akten i målet. Kommissionens bestridande av tillåtlighet är följaktligen ändamålslöst.

B. Yrkandet om ogiltigförklaring

39 Sökanden har åberopat sex grunder till stöd för yrkandet om ogiltigförklaring av det angripna beslutet. De fyra första grunderna, som handlar om, för det första, tolkningen och tillämpningen av begreppet begränsning eller snedvridning av konkurrensen ”genom syfte”, i den mening som avses i artikel 101.1 FEUF, för det andra, tillämpningen av begreppet ”underlättande” på omständigheterna i detta fall, för det tredje, hur länge de sex överträdelserna har pågått och, för det fjärde, åsidosättande av principerna om oskuldspresumtion och om god förvaltningssed, avser lagenligheten av artikel 1.1 i beslutet, som rör förekomsten av nämnda överträdelser. Den femte och den sjätte grunden, som handlar om fastställandet av böternas grundbelopp och åsidosättande av principen *ne bis in idem*, avser lagenligheten av artikel 2 i beslutet, som rör de böter som kommissionen ålagt för var och en av dessa överträdelser.

1. Den första grunden: Felaktig tolkning och tillämpning av begreppet begränsning eller snedvridning av konkurrensen ”genom syfte” i den mening som avses i artikel 101.1 FEUF

40 Sökandena har genom den första grunden ifrågasatt kommissionens kvalificering av de kritiserade beteendena som en överträdelse genom syfte, eftersom de inte kan påverka konkurrensen. Sökandena har av detta dragit slutsatsen att Icap inte kan hållas ansvarigt för att ha ”underlättat” någon som helst överträdelse.

41 Kommissionen anser att talan inte kan vinna bifall såvitt avser denna grund.

42 Eftersom det rör sig om den av kommissionen gjorda kvalificeringen överträdelser genom syfte, erinrar domstolen om att för att omfattas av förbudet i artikel 101.1 FEUF ska ett avtal, beslut av företagssammanslutningar eller ett samordnat förfarande ha ”till syfte eller resultat” att hindra, begränsa eller snedvrida konkurrensen inom den gemensamma marknaden.

43 Det framgår härvidlag av domstolens praxis att vissa typer av samordning mellan företag är så pass skadlig för konkurrensen att det kan anses att någon bedömning av deras verkningar inte behövs (dom av den 11 september 2014, CB/kommissionen, C-67/13 P, EU:C:2014:2204, punkt 49, och dom av den 19 mars 2015, Dole Food och Dole Fresh Fruit Europe/kommissionen, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 113; se även, för ett liknande resonemang, dom av den 14 mars 2013, Allianz Hungária Biztosító m.fl., C-32/11, EU:C:2013:160, punkt 34)

44 Vissa former av samordning mellan företag kan nämligen redan till sin art anses vara skadliga för den normala konkurrensen (dom av den 11 september 2014, CB/kommissionen, C-67/13 P, EU:C:2014:2204, punkt 50, och dom av den 19 mars 2015, Dole Food och Dole Fresh Fruit Europe/kommissionen, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 114; se även, för ett liknande resonemang, dom av den 14 mars 2013, Allianz Hungária Biztosító m.fl., C-32/11, EU:C:2013:160, punkt 35)

45 Det står således klart att vissa samordnade beteenden, såsom de som leder till horisontell prissättning av karteller, kan anses vara förenade med så pass stora risker för en negativ inverkan på, i synnerhet, varor och tjänsters pris, kvantitet eller kvalitet att det inte anses nödvändigt att vad gäller tillämpningen av artikel 101.1 FEUF visa att de har konkreta verkningar på marknaden. Erfarenheten visar nämligen att sådana beteenden minskar produktionen och höjer priserna, vilket leder till en felaktig fördelning av resurserna, vilket särskilt drabbar konsumenterna (dom av den

11 september 2014, CB/kommissionen, C-67/13 P, EU:C:2014:2204, punkt 51, och dom av den 19 mars 2015, Dole Food och Dole Fresh Fruit Europe/kommissionen, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 115).

46 Om en analys av en typ av samordnat förfarande mellan företag leder till slutsatsen att det inte uppvisar en tillräcklig grad av skadlighet för konkurrensen, ska däremot det samordnade förfarandets verkningar prövas. För att det samordnade förfarandet ska kunna omfattas av förbudet krävs att det föreligger omständigheter som visar att konkurrensen faktiskt på ett märkbart sätt har hindrats, begränsats eller snedvridits (dom av den 14 mars 2013, Allianz Hungária Biztosító m.fl., C-32/11, EU:C:2013:160, punkt 34, dom av den 11 september 2014, CB/kommissionen, C-67/13 P, EU:C:2014:2204, punkt 52, och dom av den 19 mars 2015, Dole Food och Dole Fresh Fruit Europe/kommissionen, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 116).

47 Enligt domstolens praxis ska frågan huruvida ett avtal mellan företag eller ett beslut av en företagssammanslutning är så pass skadligt för konkurrensen att det kan anses utgöra en konkurrensbegränsning ”genom syfte”, i den mening som avses i artikel 101.1 FEUF, prövas i förhållande till innehållet i avtalets eller beslutets bestämmelser, de mål som eftersträvas med detsamma samt det ekonomiska och rättsliga sammanhang i vilket det ingår. Vid bedömningen av detta sammanhang ska hänsyn även tas till de aktuella produkternas eller tjänsternas beskaffenhet samt till strukturen och de faktiska villkoren på den eller de relevanta marknaderna (dom av den 11 september 2014, CB/kommissionen, C-67/13 P, EU:C:2014:2204, punkt 53, och dom av den 19 mars 2015, Dole Food och Dole Fresh Fruit Europe/kommissionen, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 117; se även, för ett liknande resonemang, dom av den 14 mars 2013, Allianz Hungária Biztosító m.fl., C-32/11, EU:C:2013:160, punkt 36)

48 Även om parternas uppsåt inte är avgörande för bedömningen av huruvida ett avtal mellan företag är konkurrensbegränsande, finns det inget som hindrar konkurrensmyndigheterna, de nationella domstolarna eller unionsdomstolarna från att beakta detta (dom av den 14 mars 2013, Allianz Hungária Biztosító m.fl., C-32/11, EU:C:2013:160, punkt 37, dom av den 11 september 2014, CB/kommissionen, C-67/13 P, EU:C:2014:2204, punkt 54, och dom av den 19 mars 2015, Dole Food och Dole Fresh Fruit Europe/kommissionen, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 118).

49 Vad närmare avser utbytet av information mellan konkurrenter ska det erinras om att kriterierna samordning och samarbete, som avgör vad som är ett samordnat förfarande, ska uppfattas mot bakgrund av grundtanken bakom fördragets konkurrensregler, nämligen att varje ekonomisk aktör självständigt ska bestämma den politik som den avser att följa på den gemensamma marknaden (dom av den 4 juni 2009, T-Mobile Netherlands m.fl., C-8/08, EU:C:2009:343, punkt 32, och dom av den 19 mars 2015, Dole Food och Dole Fresh Fruit Europe/kommissionen, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 119).

50 Även om detta krav på självständighet inte utesluter att de ekonomiska aktörerna har rätt att rationellt anpassa sig till det konstaterade eller förväntade beteendet hos konkurrenterna, hindrar det emellertid strikt att det förekommer direkta eller indirekta kontakter mellan sådana aktörer, kontakter som är ägnade att antingen påverka en faktisk eller potentiell konkurrents beteende på marknaden eller för en sådan konkurrent avslöja det beteende man har beslutat om eller överväger att själv tillämpa på marknaden, när dessa kontakter har till syfte eller resultat att utmynna i konkurrensvillkor som inte motsvarar de normala villkoren på den relevanta marknaden, med beaktande av de tillhandahållna produkternas eller tjänsternas beskaffenhet, hur betydelsefulla och hur många företagen är och nämnda marknads volym (dom av den 4 juni 2009, T-Mobile Netherlands m.fl., C-8/08, EU:C:2009:343, punkt 33, och dom av den 19 mars 2015, Dole Food och Dole Fresh Fruit Europe/kommissionen, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 120).

51 Domstolen har också slagit fast att utbyte av information mellan konkurrenter kunde strida mot konkurrensreglerna när detta utbyte minskade eller undanröjde graden av osäkerhet om den relevanta marknadens funktion och följaktligen begränsade konkurrensen mellan företagen (dom av den 2 oktober 2003, Thyssen Stahl/kommissionen, C-194/99 P, EU:C:2003:527, punkt 89, dom av den 4 juni 2009, T-Mobile Netherlands m.fl., C-8/08, EU:C:2009:343, punkt 35, och dom av den 19 mars 2015, Dole Food och Dole Fresh Fruit Europe/kommissionen, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 121).

52 Domstolen anser i synnerhet att ett informationsutbyte som är ägnat att undanröja osäkerhet hos de berörda vad gäller tidpunkten, omfattningen och den anpassning som de berörda företagen måste göra vad gäller deras beteende på marknaden, ska anses ha ett konkurrensbegränsande syfte (dom av den 19 mars 2015, Dole Food och Dole Fresh Fruit Europe/kommissionen, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 122; se även, för ett liknande resonemang, dom av den 4 juni 2009, T-Mobile Netherlands m.fl., C-8/08, EU:C:2009:343, punkt 41).

53 Ett samordnat förfarande kan dessutom ha ett konkurrensbegränsande syfte även när detta inte har ett direkt samband med konsumentpriset. Ordalydelsen i artikel 101.1 FEUF ger nämligen inget utrymme för att anse att denna bestämmelse endast förbjuder samordnade förfaranden som har en direkt inverkan på det pris som slutkonsumenterna betalar (dom av den 19 mars 2015, Dole Food och Dole Fresh Fruit Europe/kommissionen, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 123; se även, för ett liknande resonemang, dom av den 4 juni 2009, T-Mobile Netherlands m.fl., C-8/08, EU:C:2009:343, punkt 36).

54 Det framgår tvärtom av artikel 101.1 a FEUF att ett samordnat förfarande kan ha ett konkurrensbegränsande syfte om det innebär att ”inköps- eller försäljningspriser eller andra affärsvillkor direkt eller indirekt fastställs” (dom av den 4 juni 2009, T-Mobile Netherlands m.fl., C-8/08, EU:C:2009:343, punkt 37, och dom av den 19 mars 2015, Dole Food och Dole Fresh Fruit Europe/kommissionen, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 124).

55 I vilket fall som helst är artikel 101 EG, i likhet med övriga konkurrensregler i fördraget, inte enbart avsedd att skydda konkurrenternas eller konsumenternas direkta intressen, utan den ska skydda marknadens struktur och därmed konkurrensen som sådan. Det måste därför inte föreligga ett direkt samband mellan ett samordnat förfarande och konsumentpriserna för att det ska kunna konstateras att ett samordnat förfarande har ett konkurrensbegränsande syfte (dom av den 4 juni 2009, T-Mobile Netherlands m.fl., C-8/08, EU:C:2009:343, punkterna 39 och 39, och dom av den 19 mars 2015, Dole Food och Dole Fresh Fruit Europe/kommissionen, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 125).

56 Domstolen erinrar härvid om att det redan av ordalydelsen i artikel 101.1 FEUF följer att begreppet samordnat förfarande, förutom samordning mellan de berörda företagen, även förutsätter ett beteende på marknaden som följer på denna samordning och ett orsakssamband mellan dessa båda rekvisit (dom av den 4 juni 2009, T-Mobile Netherlands m.fl., C-8/08, EU:C:2009:343, punkt 51, och dom av den 19 mars 2015, Dole Food och Dole Fresh Fruit Europe/kommissionen, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 126).

57 Domstolen har i detta sammanhang förklarat att det, såvida motsatsen inte bevisas, vilket det åvilade de berörda aktörerna att göra, måste antas att de företag som deltar i samordningen och som fortsätter att vara aktiva på marknaden tar hänsyn till informationsutbytet med sina konkurrenter när de bestämmer sitt beteende på denna marknad. Domstolen har särskilt dragit slutsatsen att ett sådant samordnat förfarande omfattats av artikel 101.1 FEUF, även när det inte haft några konkurrensbegränsande verkningar på nämnda marknad (dom av den 4 juni 2009, T-Mobile Netherlands m.fl., C-8/08, EU:C:2009:343, punkt 51, och dom av den 19 mars 2015, Dole Food och Dole Fresh Fruit Europe/kommissionen, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 127).

58 Kommissionen konstaterade i förevarande fall, i skälen 77 och 78 i det angripna beslutet, att de sex aktuella överträdelserna omfattade båda formerna av beteenden, nämligen dels diskussioner om erbjudandena från åtminstone en av bankerna för att påverka erbjudandenas riktning, dels utlämnande eller mottagande av kommersiellt känsliga uppgifter om antingen förhandlingspositioner eller framtida erbjudanden från åtminstone en av de aktuella bankerna. Beträffande UBS/DB-överträdelsen påtalade kommissionen även, i skäl 78 i beslutet, att bankerna hade undersökt möjligheten att träffa uppgörelser avsedda att anpassa deras kommersiella intressen i fråga om derivat och att sådana uppgörelser eventuellt hade träffats vid enstaka tillfällen.

59 Kommissionen konstaterade att syftet med de omtvistade beteendena var att manipulera JPY LIBOR-räntorna, vilket hade gjort det möjligt att förbättra de deltagande bankernas ställning på marknaden för räntederivat i japanska yen.

60 Kommissionen underströk, i skälen 13–17 i det angripna beslutet att derivaten, däribland ränteterminer och räntesvappar hade två ”delar” eller ”grenar”, av vilka den ena motsvarade flödet av vad som skulle betalas och den andra motsvarade flödet av vad som skulle erhållas. Det ena flödet utgörs av en fast ränta, medan det andra består i en rörlig ränta. En av parterna erlägger till den andra parten ett belopp som beräknats på grundval av den rörliga räntan och erhåller ett belopp som fastställts på grundval av den fasta ränta som bestämts vid uppgörelsen, och vice versa.

61 Kommissionen påpekade att manipulationen av JPY LIBOR-räntorna hade haft en direkt inverkan på de kontanta intäkter (cashflow) som erhållits eller betalats avseende den ”rörliga” delen enligt de avtal som avses i punkt 60 ovan (skälen 199 och 201 i det angripna beslutet), eftersom dessa beräknades direkt med hänvisning till nämnda räntor.

62 Kommissionen bedömde att manipulationen av JPY LIBOR-räntorna även hade påverkat den ”fasta” delen enligt de avtal som avses i punkt 60 ovan, eftersom dessa räntors aktuella nivå indirekt avspeglades i den fasta räntan enligt de framtida avtalen. De sistnämnda utgjorde nämligen en uppskattning av vad dessa räntor skulle motsvara i framtiden (skälen 200 och 201 i det angripna beslutet).

63 Kommissionen konstaterade i det angripna beslutet att samordningen av erbjudandena i JPY LIBOR-panelen samt utbytet av konfidentiell information mellan de deltagande bankerna motsvarade en begränsning av den konkurrens som normalt skulle råda mellan dessa banker, vilket hade lett till en snedvridning av konkurrensen till deras fördel och till skada för de icke-deltagande bankerna. Detta gav upphov till en situation med ”orgelbunden information” som endast var till fördel för de deltagande bankerna, vilka kunde erbjuda avtal med bättre villkor än övriga banker som verkade på marknaden för räntederivat i japanska yen (skälen 202–204 i det angripna beslutet). De omtvistade beteendena ledde på detta sätt till en snedvridning av konkurrensen till fördel för de deltagande bankerna och till skada för övriga aktörer på nämnda marknad. Kommissionen drog av detta slutsatsen att de sex aktuella överträdelserna var så pass skadliga för konkurrensen att de kunde anses utgöra överträdelser genom syfte (skälen 219 och 220 i beslutet).

64 Sökandena har motsatt sig denna bedömning med åberopande av den restriktiva definition av begreppet överträdelse genom syfte som domstolen har tillämpat i sin praxis. De har hävdat att de aktuella beteendena inte är så pass skadliga för den normala konkurrensen på marknaden för räntederivat i japanska yen att det motiverar att de kvalificeras som överträdelser genom syfte. Sökandena har tillagt att det kritiserade informationsutbytet inte är ett beteende som har ”till syfte” att begränsa eller snedvrida konkurrensen. De har även understrukit att vissa omständigheter som är relevanta för kvalificeringen överträdelse genom syfte gjordes gällande för första gången i skäl 200 i det angripna beslutet. Sökandena anser slutligen, såvitt avser UBS/DB-överträdelsen, att kommissionen inte har styrkt att bankerna träffat uppgörelser avsedda att anpassa deras kommersiella intressen i fråga om derivat, och inte har kvalificerat detta beteende såsom utgörande ett informationsutbyte.

65 Eftersom kommissionen, beträffande de sex aktuella överträdelserna, har ansett att det förekommit både samordning av erbjudandena i JPY LIBOR-panelen och ett utbyte av konfidentiell information, är det tillräckligt att kontrollera huruvida ett av dessa två beteenden har ett konkurrensbegränsande syfte.

66 Vad avser det första beteendet som är gemensamt för de sex aktuella överträdelserna, nämligen samordningen av erbjudandena i JPY LIBOR-panelen, ska det påpekas att kommissionen gjorde en riktig bedömning när den konstaterade att de betalningar som ett finansinstitut var skyldigt ett annat för ett derivat var antingen direkt eller indirekt knutna till JPY LIBOR-räntornas nivå.

67 Vad först avser de betalningar som skulle erläggas enligt löpande avtal kan JPY LIBOR-räntornas inverkan således anses vara uppenbar. Den avser de betalningar som skulle erläggas avseende den ”rörliga” delen enligt de avtal som avses i punkt 60 ovan, betalningar som grundades direkt på nämnda räntor. En samordning av erbjudandena i JPY LIBOR-panelen kunde, i förhållande till dessa betalningar, således leda till att nivån på nämnda räntor påverkades på ett sätt som var fördelaktigt för de banker som svarade för samordningen, såsom kommissionen konstaterade i skälen 199 och 201 i det angripna beslutet.

68 Vad för det andra avser de betalningar som skulle erläggas enligt de framtida avtalen, gjorde kommissionen även en riktig bedömning när den konstaterade att samordningen av erbjudandena i JPY LIBOR-panelen hade påverkat de betalningar som skulle erläggas avseende den ”fasta” delen enligt de avtal som avses i punkt 60 ovan.

69 För det första förklarade kommissionen, i skälen 34–44 och 200 i det angripna beslutet, varför JPY LIBOR-räntornas nivå påverkade den ”fasta” delen enligt de avtal som avses i punkt 60 ovan. Den konstaterade att de fasta räntorna fastställdes genom en prognos, grundad på en matematisk formel, av derivatens aktuella avkastningskurva, som i sig grundades på JPY LIBOR-räntornas aktuella nivåer.

70 För det andra, och som en följd härav, kan det anses att en samordning av erbjudandena i JPY LIBOR-panelen gjorde det möjligt för de däri deltagande bankerna att i hög grad minska osäkerheten om vilka nivåer JPY LIBOR-räntorna skulle uppgå till och att det följaktligen gav dem en konkurrensfördel vid förhandlingarna om derivat och sådana erbjudanden i förhållande till de banker som inte deltog i samordningen, vilket kommissionen mycket riktigt påpekade i skälen 201–204 i skälen i det angripna beslutet.

71 Av det föregående framgår att samordningen av erbjudandena i JPY LIBOR-panelen är relevant för de betalningar som ska erläggas enligt de avtal som avses i punkt 60 ovan beträffande deras såväl ”rörliga” som ”fasta” del.

72 Det är uppenbart att en sådan samordning av erbjudandena i JPY LIBOR-panelen har ett konkurrensbegränsande syfte, i den del den är avsedd att påverka omfattningen av de betalningar som ska erläggas av de berörda bankerna.

73 Eftersom samtliga sex aktuella överträdelser omfattar en samordning av erbjudandena i JPY LIBOR-panelen, som är av sådant slag att den motiverar den av kommissionen gjorda kvalificeringen överträdelse genom syfte, är det inte nödvändigt att pröva huruvida även det andra beteendet som är gemensamt för nämnda överträdelser, nämligen utbytet av konfidentiell information, kan motivera en sådan kvalificering.

74 Det framgår nämligen av fast rättspraxis att om vissa beslutsskäl i sig kan utgöra stöd för beslutet, har fel som kan vara hänförliga till andra skäl i beslutet i vart fall ingen inverkan på själva beslutet (se, för ett liknande resonemang och analogt, dom av den 12 juli 2001, kommissionen och Frankrike/TF1, C-302/99 P och C-308/99 P, EU:C:2001:408, punkt 27, och dom av den 12 december 2006, SELEX Sistemi Integrati/kommissionen, T-155/04, EU:T:2006:387, punkt 47).

75 Mot bakgrund av den betydelse som JPY LIBOR-räntornas nivå har för storleken på de betalningar som verkställs enligt såväl den ”rörliga” som den ”fasta” delen enligt de avtal som avses i punkt 60 ovan, kan det hursomhelst konstateras att utlämnandet av uppgifter om framtida erbjudanden från en bank som är medlem i JPY LIBOR-panelen i sig kunde ge de berörda bankerna en fördel, genom att de kunde dra sig undan den normala konkurrensen på marknaden för räntederivat i japanska yen på ett sådant sätt att informationsutbytet kan anses ha ett konkurrensbegränsande syfte i den mening som avses i artikel 101.1 FEUF, enligt rättspraxis som anges i punkterna 49–52 ovan. Samma resonemang gör sig gällande för det beteende som avser utbytet av konfidentiell information om framtida erbjudanden avseende Euroyen TIBOR, vilket kommissionen grundade sig på i fråga om Citi/UBS-överträdelsen.

76 Mot bakgrund av det ovan anförda finner tribunalen att kommissionen inte gjorde en felaktig rättstillämpning eller en felaktig bedömning när den slog fast att de sex aktuella överträdelserna hade ett konkurrensbegränsande syfte.

77 Denna slutsats påverkas inte av de olika argument som har anförts av sökandena.

78 Det förhåller sig så beträffande sökandenas bestridande av att de omtvistade beteendena har varit skadliga för den normala konkurrensen.

79 Sökanden har för det första fel när de gör gällande att det inte föreligger något konkurrensförhållande mellan bankerna på marknaden för räntederivat i japanska yen. Eftersom ingåendet av avtal på nämnda marknad innebär att det förhandlas om dessa produkter, i synnerhet den fasta ränta som gäller, är erbjudanden om produkterna mellan de olika banker som är verksamma på denna marknad nödvändigtvis utsatta för konkurrens.

80 Följaktligen kan sökandena för det andra inte heller vinna framgång med påståendet om en motsättning mellan de berörda bankernas möjligheter att erbjuda bättre villkor än deras konkurrenter, å ena sidan, och kvalificeringen överträdelse genom syfte, å andra sidan. Den möjligheten är tvärtom ett uttryck för den ändrade konkurrenssituationen på marknaden för räntederivat i japanska yen till fördel för de banker som deltagit i samverkan.

81 För det tredje är sökandenas argument att bankerna träffar ett betydande antal uppgörelser genom vilka de gör motsatta ställningstaganden utan relevans. Ett intresse av att manipulera JPY LIBOR-räntorna, vad närmare avser löpande avtal, består nämligen i att se till att dessa på bästa sätt avspeglar de berörda bankernas intressen, nämligen hög ränta vid netto kreditposition och låg ränta vid netto debetposition.

82 Sökandena har vidare hävdat att deras rätt till försvar har åsidosatts genom att vissa omständigheter som är relevanta för kvalificeringen överträdelse genom syfte gjordes gällande för första gången i skäl 200 i det angripna beslutet.

83 Det följer visserligen av fast rättspraxis att iakttagandet av rätten till försvar förutsätter att det berörda företaget under det administrativa förfarandet har fått tillfälle att på ett meningsfullt sätt framföra sina synpunkter på huruvida de påstådda omständigheterna och förhållandena verkligen föreligger och är relevanta och på de handlingar som enligt kommissionen styrker dess påstående om att fördraget har överträtts (se domen av den 24 maj 2012, MasterCard m.fl./kommissionen, T-111/08, EU:T:2012:260, punkt 265 och där angiven rättspraxis).

84 Artikel 27.1 i förordning nr 1/2003 återspeglar denna princip, eftersom den föreskriver att parterna ska ges tillfälle att yttra sig över ett meddelande om invändningar, av vilket klart ska framgå de väsentliga omständigheter som kommissionen stöder sig på i detta skede av förfarandet, för att de som berörs verkligen ska kunna få kännedom om vilka beteenden kommissionen klandrar dem för, och därigenom ge dem möjlighet att på ett ändamålsenligt sätt kunna försvara sig innan kommissionen

fattar ett slutligt beslut. Detta krav är uppfyllt om parterna i beslutet inte läggs andra överträdelser till last än de som nämnts i meddelandet om invändningar och om det i beslutet endast tas hänsyn till faktiska omständigheter som parterna har haft tillfälle att yttra sig över (se dom av den 24 maj 2012, MasterCard m.fl./kommissionen, T-111/08, EU:T:2012:260, punkt 266 och där angiven rättspraxis).

85 Angivandet av omständigheterna kan dock göras kortfattat, och det slutliga beslutet behöver inte nödvändigtvis vara en kopia av meddelandet om invändningar, eftersom detta meddelande utgör ett förberedande dokument vars bedömningar av faktiska och rättsliga omständigheter är av rent provisorisk karaktär. Det är således tillåtet att göra tillägg till meddelandet om invändningar mot bakgrund av parternas yttranden, om de däri anförda argumenten visar att parterna verkligen har kunnat utöva sin rätt till försvar. Kommissionen kan, mot bakgrund av det administrativa förfarandet, även ändra och lägga till argument avseende de faktiska omständigheterna och rättsreglerna till stöd för invändningar som den redan har formulerat (se dom av den 24 maj 2012, MasterCard m.fl./kommissionen, T-111/08, EU:T:2012:260, punkt 267 och där angiven rättspraxis).

86 Ett tillägg till invändningarna behöver således endast meddelas de berörda personerna för det fall utredningen föranleder kommissionen att lägga företagen nya handlanden till last eller påtagligt ändra bevisningen rörande de ifrågasatta överträdelserna (se dom av den 24 maj 2012, MasterCard m.fl./kommissionen, T-111/08, EU:T:2012:260, punkt 268 och där angiven rättspraxis).

87 Slutligen ska det erinras om att det följer av fast rättspraxis att rätten till försvar har åsidosatts när kommissionens administrativa förfarande hade kunnat få en annan utgång på grund av institutionens felaktiga handlande. Ett sökandeföretag visar att ett sådant åsidosättande har skett, inte genom att bevisa att kommissionens beslut skulle ha haft ett annat innehåll, utan genom att bevisa att det hade kunnat försvara sig bättre om kommissionen inte hade handlat fel, exempelvis genom att det hade kunnat åberopa handlingar till sitt försvar som det hade nekats tillgång till under det administrativa förfarandet (se dom av den 24 maj 2012, MasterCard m.fl./kommissionen, T-111/08, EU:T:2012:260, punkt 269 och där angiven rättspraxis).

88 I förevarande fall är hänvisningen i skäl 200 i det angripna beslutet till ett indirekt fastställande av priser inte av ny karaktär, vilket gjorts gällande av sökandena. Punkterna 137 och 175 i meddelandet om invändningar, som kommissionen har hänvisat till, kan visserligen inte anses förklara en invändning om ett indirekt fastställande av priser eftersom de endast erinrar om de rättsprinciper som gäller vid tillämpningen av artikel 101.1 FEUF. Det framgår emellertid av lydelsen av meddelandet om invändningar att argumenten däri motsvarar argumenten i nämnda beslut, bland annat i skäl 200 i beslutet, nämligen JPY LIBOR-nivåns inverkan på de räntenivåer som gäller enligt framtida avtal (se, i synnerhet, punkt 157 i meddelandet om invändningar). Sökandena har följaktligen kunnat yttra sig över denna invändning under det administrativa förfarandet.

89 Vad därefter avser påståendet att hänvisningen, i skäl 200 i det angripna beslutet, till det förhållandet att manipulationen av JPY LIBOR även utgjorde ett fastställande av affärsvillkor i den mening som avses i artikel 101.1 a FEUF är av ny karaktär, ska det påpekas att manipulationens inverkan på storleken på de betalningar som ska erläggas för derivat är tillräcklig för att motivera den av kommissionen gjorda kvalificeringen överträdelser genom syfte. Detta framgår av de skäl som anges i punkterna 66–76 ovan. Det kan följaktligen inte anses att den eventuella avsaknaden av en möjlighet för sökandena att yttra sig över den invändning som avser ett fastställande av affärsvillkor har hindrat dem från att försvara sig bättre i den mening som avses i den rättspraxis som anges i punkt 87 ovan.

90 Vad slutligen avser den kritik som sökandena har framställt mot kommissionens konstaterande om förekomsten av ett beteende genom vilket bankerna undersökt möjligheten att träffa uppgörelser avsedda att anpassa deras kommersiella intressen i fråga om derivat och att sådana uppgörelser eventuellt hade träffats vid enstaka tillfällen, ett konstaterande som endast avser UBS/DB-överträdelsen, framgår det av skäl 78 i det angripna beslutet att kommissionen ansåg att nämnda beteende endast varit avsett att underlätta samordningen av framtida erbjudanden i JPY

LIBOR-panelen. Eftersom detta beteende inte framstår som självständigt i förhållande till det som avser nämnda samordning vars konkurrensbegränsande syfte har styrkts, är det inte nödvändigt att besvara denna del av sökandenas argument.

91 Av det ovan anförda följer att talan inte kan vinna bifall såvitt avser den första grunden.

2. Den andra grunden: Felaktig tillämpning av begreppet ”underlättande” i den mening som avses i artikel 101.1 FEUF och i rättspraxis

92 Sökandena anser att kommissionen hade fel när den slog fast att Icap hade underlättat de sex aktuella överträdelserna. Sökandena har, till följd av avkunnandet av domen av den 22 oktober 2015, AC-Treuhand/kommissionen (C-194/14 P, EU:C:2015:717), delvis frånfallit sina argument, varför förevarande grund numera består av tre delar.

93 Sökandena har genom den andra grundens första del, som inte avser Citi/RBS-överträdelsen, utan endast de fem övriga aktuella överträdelserna, hävdat att det på Icap tillämpade kriteriet ”underlättande” är för vitt, nytt och strider mot rättssäkerhetsprincipen. De har genom den andra grundens andra del, som avser dessa fem överträdelser, hävdat att den roll som Icap haft inte uppfyller de kriterier som angetts för ”underlättande” i rättspraxis. Slutligen har sökandena genom sin tredje delgrund, som endast avser överträdelserna UBS/RBS 2007, Citi/UBS och Citi/DB, bestritt de skäl i det angripna beslutet som avser att Icap använt sig av sina kontakter med flera banker för att påverka deras erbjudanden i JPY LIBOR-panelen.

94 Tribunalen anser att det finns anledning att först pröva förevarande grunds andra och tredje delar, eftersom de avser frågan huruvida de beteenden som Icap kritiserats för utgör överträdelser, och därefter den andra grundens första del, genom vilken det har ifrågasatts att konstaterandet att det rör sig om överträdelser är förenligt med rättssäkerhetsprincipen.

a) Den andra delgrunden: Kommissionen har åsidosatt de kriterier som angetts för ”underlättande” i rättspraxis

95 Sökandena har genom denna delgrund hävdat att slutsatsen att Icaps beteende omfattas av tillämpningsområdet för artikel 101 FEUF är felaktig.

96 Kommissionen anser att denna delgrund ska underkännas.

97 Tribunalen erinrar om att det inte finns något i lydelsen av artikel 101.1 FEUF som tyder på att det där angivna förbudet enbart gäller de parter i avtal eller samordnade förfaranden som är verksamma på de marknader som berörs av dessa överenskommelser (dom av den 22 oktober 2015, AC-Treuhand/kommissionen, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punkt 27).

98 Enligt domstolens praxis föreligger dessutom ett ”avtal” om åtminstone två parters gemensamma vilja har uttryckts, varvid den form i vilken denna vilja kommer till uttryck inte i sig har någon avgörande betydelse (se dom av den 22 oktober 2015, AC-Treuhand/kommissionen, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punkt 28 och där angiven rättspraxis).

99 Vad gäller begreppet samordnat förfarande, framgår det av domstolens praxis att i artikel 101.1 FEUF särskiljs detta begrepp från bland annat ”avtal” och ”beslut av företagssammanslutningar” enbart för att inbegripa olika former av samförstånd som subjektivt sett är av samma art och endast skiljer sig åt vad avser deras intensitet och i vilka former de kommer till uttryck (se dom av den 22 oktober 2015, AC-Treuhand/kommissionen, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punkt 29 och där angiven rättspraxis).

100 När det är fråga om avtal och samordnade förfaranden med ett konkurrensbegränsande syfte, framgår det även av domstolens praxis att kommissionen, för att styrka ett företags deltagande i överträdelsen och dess ansvar för alla aspekter av denna, måste visa att nämnda företag genom sitt eget beteende avsåg att bidra till att uppnå de gemensamma mål som samtliga deltagare eftersträvade, och att det hade kännedom om de konkreta beteenden som planerades eller som genomfördes av andra företag i samma syfte eller att företaget rimligen kunde förutse dem och att det var berett att godta den risk som detta innebar (se dom av den 22 oktober 2015, AC-Treuhand/kommissionen, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punkt 30 och där angiven rättspraxis).

101 Domstolen har bland annat slagit fast att passivt deltagande i en överträdelse, såsom att ett företag har deltagit i möten under vilka avtal med konkurrensbegränsande syfte slutits, utan att öppet ha motsatt sig detta, medförde ansvar enligt artikel101.1 FEUF, eftersom det tysta medgivandet till ett olagligt initiativ, i avsaknad av ett öppet avståndstagande från innebörden av detta eller ett avslöjande för de administrativa enheterna, uppmuntrade till fortsatt överträdelse och äventyrade upptäckten av denna (se dom av den 22 oktober 2015, AC-Treuhand/kommissionen, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punkt 31 och där angiven rättspraxis).

102 Domstolen har förvisso påpekat att ett ”avtal” i den mening som avses i artikel 101.1 FEUF förutsätter att parterna uppvisar en gemensam vilja att bete sig på ett bestämt sätt på marknaden och att kriterierna samordning och samarbete, som avgör vad som är ett ”samordnat förfarande” i den mening som avses i nämnda bestämmelse, ska uppfattas mot bakgrund av grundtanken bakom fördragets konkurrensregler, nämligen att varje ekonomisk aktör självständigt ska bestämma den politik som den avser att följa på den gemensamma marknaden. Det framgår dock inte av dessa överväganden att begreppen avtal och samordnat förfarande förutsätter en ömsesidig inskränkning av handlingsfriheten på en och samma marknad, där samtliga parter är verksamma (dom av den 22 oktober 2015, AC-Treuhand/kommissionen, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punkterna 32 och 33).

103 Det kan heller inte utläsas av domstolens praxis att artikel 101.1 FEUF enbart gäller antingen företag verksamma på den marknad som berörs av konkurrensbegränsningarna eller på marknader i tidigare eller senare distributionsled eller angränsande marknader, eller företag som inskränker sin handlingsfrihet på en viss marknad enligt ett avtal eller ett samordnat förfarande. Det framgår nämligen av domstolens fasta praxis att lydelsen av artikel 101.1 FEUF allmänt åsyftar alla avtal och samordnade förfaranden som, antingen horisontellt eller vertikalt, snedvrider konkurrensen på den inre marknaden, oberoende av vilken marknad parterna är verksamma på och oberoende av att endast ett av företagens beteende på marknaden berörs av dessa överenskommelser (se dom av den 22 oktober 2015, AC-Treuhand/kommissionen, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punkterna 34 och 35).

104 Det ska även understrykas att huvudsyftet med det förbud som avses i artikel 101.1 FEUF är att säkerställa att konkurrensen inom den inre marknaden inte snedvrids, och förbudets fulla verkan innebär att ett företags aktiva bidrag till en konkurrensbegränsning måste upphöra, även om detta bidrag inte ingår i en ekonomisk verksamhet på den relevanta marknad där konkurrensbegränsningen uppkommer eller avses uppkomma (se dom av den 22 oktober 2015, AC-Treuhand/kommissionen, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punkt 36 och där angiven rättspraxis).

105 I förevarande fall konstaterar tribunalen först att kommissionen inte fastställde att det hade förekommit självständiga överträdelser mellan Icap och UBS, och senare mellan Icap och Citi, vilka syftat till att manipulera nivån på bankernas erbjudanden i enlighet med UBS och, senare, Citis intressen, genom att Icap spridit felaktiga uppgifter. Icap har enligt det angripna beslutet ådragit sig ansvar på grund av sitt deltagande i de konkurrensbegränsande beteenden som konstaterats av kommissionen och som denna institution kvalificerat som ”underlättande”.

106 Mot bakgrund av det resonemang som kommissionen följt i det angripna beslutet ska det prövas huruvida Icaps deltagande uppfyller de kriterier som det hänvisas till i den rättspraxis som angetts i punkt 100 ovan, av vilka samtliga måste föreligga för att grunda ansvar för de överträdelser som begåtts av de berörda bankerna.

107 Sökandena har bestritt att dessa kriterier är uppfyllda. De har härvidlag framställt tre invändningar som avser att kommissionen inte har visat, för det första, att Icap hade kännedom om att det förekom samverkan mellan de berörda bankerna med avseende på vissa av de sex aktuella överträdelserna (den första invändningen), för det andra, att Icap avsåg att bidra till att uppnå de gemensamma mål som de berörda bankerna eftersträvade (den andra invändningen), och, för det tredje, att Icap hade bidragit till att genomföra de gemensamma mål som de berörda bankerna eftersträvade (den tredje invändningen). Tribunalen anser att det finns anledning att först pröva den första invändningen, därefter den tredje invändningen och slutligen den andra invändningen.

1) Den första invändningen: Kommissionen har inte visat att Icap hade kännedom om att det förekom samverkan mellan de berörda bankerna med avseende på vissa av de sex aktuella överträdelserna

108 Sökandena anser genom sin första invändning att kommissionen inte har visat att Icap hade kännedom om att det förekom samverkan mellan de berörda bankerna med avseende på överträdelserna UBS/RBS 2007, UBS/RBS 2008, Citi/DB och Citi/UBS, utan endast, i förekommande fall, att en börsmäklare ensidigt hade försökt manipulera JPY LIBOR-räntorna.

109 Denna invändning avser följaktligen endast fyra av de sex aktuella överträdelserna.

110 Sökandena har gjort gällande att de korta meddelanden som kommissionen använt sig av som bevisning endast kan visa att en börsmäklare vid en av de berörda bankerna hade kännedom om en annan banks framtida erbjudanden. Man kan inte, i ett sammanhang som bland annat kännetecknas av att det förekommit tillåtna kontakter, därav dra slutsatsen att Icap hade kännedom om att dessa banker gemensamt avsåg att samordna sina erbjudanden i JPY LIBOR-panelen. Så är fallet beträffande överträdelserna UBS/RBS 2007, UBS/RBS 2008, Citi/DB och Citi/UBS.

111 Sökandena har hävdat att strukturen på marknaden för räntederivat i japanska yen, som innebär att det hela tiden pågår förhandlingar mellan de berörda bankerna, kan förklara den omständigheten att en viss bank har kännedom om riktningen på en annan banks erbjudanden, utan att denna kännedom har erhållits genom ett informationsutbyte. Sökandena har av detta dragit slutsatsen att Icap skäligen kunde anse att de hänvisningar till en annan banks framtida ställningstagande som förekom i en börsmäklares meddelanden inte var en följd av otillåten samverkan. De har kritiserat kommissionen för att ha bortsett från att bevisningen kan tolkas på detta sätt, såväl med avseende på UBS/RBS-överträdelsen 2007 som med avseende på UBS/RBS-överträdelsen 2008. Såvitt avser kommissionens hänvisning till det medgivande, av rollen som Icaps medhjälpare, som UBS gjort i sin förlikningsansökan har sökandena bland annat gjort gällande att det i förlikningsbeslutet uttryckligen framhölls att de omständigheter som medgetts av parterna inte kan föranleda något ansvar för Icap. De har beträffande Citi/DB- och Citi/UBS-överträdelserna upprepat att de handlingar som lagts fram inte styrker att det förekommit samverkan mellan de berörda bankerna under den påtalade överträdelseperioden.

112 Kommissionen har hävdat att skälen 214–221 i det angripna beslutet visar att Icap hade eller borde ha haft kännedom om att dess handlande bidrog till överträdelser som begränsade konkurrensen. Icap informerades, för var och en av de sex aktuella överträdelserna, av UBS, och senare av Citi, om vilken den andra banken i JPY LIBOR-panelen var med vilken de upprätthöll konkurrensbegränsande kontakter. Så var fallet beträffande både UBS/RBS-överträdelsen 2007 och UBS/RBS-överträdelsen 2008. Kommissionen har i fråga om sistnämnda överträdelser påpekat att beviset för att Icap haft kännedom om samverkan mellan de berörda bankerna även stöds av det medgivande, av rollen som

Icaps medhjälpare, som UBS gjort i sin förlikningsansökan. Medgivandet, som återges i skälen 115 och 126 i det angripna beslutet, har inte ifrågasatts av sökandena. Kommissionen har även hänvisat till den kännedom om marknaden för räntederivat i japanska yen som Icap hade i sin egenskap av huvudsaklig börsmäklare på denna marknad för att understryka att det inte kunde råda ovisshet om att denna samverkan var konkurrensbegränsande. Vad beträffar Citi/DB- och Citi/UBS-överträdelserna, har kommissionen påpekat att sökandena inte har bestritt att Icap haft kännedom om samverkan mellan de berörda bankerna, utan endast dess tidsmässiga omfattning. Den har i detta avseende påmint om att en överträdelse inleds genom ett samförstånd och inte genom dess genomförande.

113 Det kan härvidlag konstateras att det, enligt den rättspraxis som anges i punkt 100 ovan, ankom på kommissionen att visa att Icap hade kännedom om de konkreta beteenden som planerades eller som genomfördes av var och en av de berörda bankerna eller rimligen kunde förutse dem.

114 I fall då en tvist rör förekomsten av en överträdelse av konkurrensreglerna, ankommer det dessutom på kommissionen att förebringa bevisning för de överträdelser som den har konstaterat och att förebringa den bevisning som krävs för att styrka att de faktiska omständigheter som utgör en överträdelse föreligger (se dom av den 22 november 2012, E.ON Energie/kommissionen, C-89/11 P, EU:C:2012:738, punkt 71 och där angiven rättspraxis).

115 För att fastställa att artikel 101.1 FEUF har överträtts, krävs att kommissionen kan hänvisa till trovärdiga, precisa och samstämmiga bevis. Emellertid måste inte varje del av den bevisning som kommissionen företett nödvändigtvis motsvara dessa kriterier med avseende på varje del av överträdelsen. Det är tillräckligt att en samlad bedömning av den uppsättning indicier som institutionen åberopat uppfyller detta krav (se dom av den 1 juli 2010, Knauf Gips/kommissionen, C-407/08 P, EU:C:2010:389, punkt 47 och där angiven rättspraxis).

116 Om domstolen anser att det föreligger tvivel ska företräde dessutom ges åt den lösning som gynnar det företag till vilket beslutet om fastställelse av överträdelsen riktar sig. Oskuldspresumtionen utgör nämligen en allmän unionsrättslig princip, vilken numera är stadfäst i artikel 48.1 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (se dom av den 22 november 2012, E.ON Energie/kommissionen, C-89/11 P, EU:C:2012:738, punkt 72 och där angiven rättspraxis).

117 Det följer även av domstolens praxis att principen om oskuldspresumtion är tillämplig i förfaranden om överträdelser av konkurrensregler som är tillämpliga på företag, vilka kan leda till böter eller viten (se dom av den 22 november 2012, E.ON Energie/kommissionen, C-89/11 P, EU:C:2012:738, punkt 73 och där angiven rättspraxis).

118 Enligt fast rättspraxis ska det vid bedömningen av en handlings bevisvärde dessutom prövas huruvida uppgifterna i handlingen är sannolika. Därvid ska hänsyn tas till bland annat handlingens ursprung, omständigheterna kring dess utarbetande, vem den är ställd till samt frågan huruvida handlingen till sitt innehåll verkar rimlig och tillförlitlig (se dom av den 14 april 2011, Visa Europe och Visa International Service/kommissionen, T-461/07, EU:T:2011:181, punkt 182 och där angiven rättspraxis).

119 Det är mot bakgrund av dessa överväganden som det ska prövas, beträffande var och en av de fyra aktuella överträdelserna, huruvida kommissionen har visat att Icap hade kännedom om eller rimligen kunde förutse att respektive begäran som UBS, och senare Citi, riktade till företaget inte var en följd av den andra partens egenintresse, utan av att det förekom samverkan mellan de berörda bankerna.

120 Det framgår av den rättspraxis som anges i punkt 100 ovan att det visserligen var tillåtet för kommissionen att visa antingen att Icap hade kännedom om att den andra berörda banken deltog i var och en av de fyra aktuella överträdelserna eller att Icap rimligen kunde förutse ett sådant deltagande. Sistnämnda möjlighet måste emellertid prövas med hänsyn till det sammanhang i vilket utbytet mellan UBS, senare Citi, och Icap ägde rum.

121 Såsom sökandena har understrukit var respektive begäran som UBS, och senare Citi, riktade till Icap och som syftade till manipulation av JPY LIBOR-räntorna nämligen inte av sådant slag att den innebar att det tidigare hade förekommit samförstånd med en annan bank. Icap kunde nämligen med fog tolka respektive begäran så, att den framställdes av UBS, och senare av Citi, i syfte att manipulera nämnda räntor uteslutande i deras intresse. En sådan omständighet gör det svårare för kommissionen att visa att Icap av respektive begäran från UBS, och senare Citi, rimligen borde ha slutit sig till att den ingick i samverkan med en annan bank.

i) Kommissionens bevis för att Icap hade kännedom om RBS roll i UBS/RBS-överträdelsen 2007

122 De faktiska omständigheter som kommissionen grundat sig på för att fastställa att Icap gjort sig skyldigt till en överträdelse preciseras, såvitt avser UBS/RBS-överträdelsen 2007, i punkt 5.3.2 i det angripna beslutet.

123 Kommissionen grundade sig först på hänvisningen i ett samtal mellan H., som då var börsmäklare vid UBS, och R., som var anställd vid Icap, den 14 augusti 2007 (nedan kallat samtalet den 14 augusti 2007, till att ”RBS och UBS siktar högt i sex månader”, för att anse att Icap från tidpunkten för denna diskussion ”kände till eller åtminstone borde ha känt till att [UBS] samordnade de framtida erbjudandena om JPY LIBOR-räntorna med RBS och att det stöd som UBS fick efter detta samtal underlättade eller kunde ha underlättat de konkurrensbegränsande förfarandena mellan UBS och RBS” (skäl 106 i det angripna beslutet).

124 Kommissionen har vidare åberopat flera samtal mellan H. och R. eller mellan R. och andra anställda vid Icap som ägde rum den 15 augusti 2007 och den 1 november 2007 till styrkande av Icaps roll vid manipulationen av JPY LIBOR-räntorna (skälen 107–114 i det angripna beslutet).

125 Kommissionen har slutligen hänvisat till UBS medgivande i sin förlikningsansökan avseende användningen av Icaps tjänster för att påverka de erbjudanden om JPY LIBOR-ränta som vissa banker i JPY LIBOR-panelen skulle lämna i framtiden. Den bedömde att RBS inte hade varit medveten om Icaps roll (skäl 115 i det angripna beslutet).

126 I det angripna beslutet omnämns således endast två bevis som skulle kunna visa att Icap hade kännedom om RBS deltagande i UBS/RBS-överträdelsen 2007, nämligen dels samtalet den 14 augusti 2007, dels UBS redogörelser i sin förlikningsansökan. Parterna är nämligen ense om att det inte hänvisades till RBS i den skriftväxling mellan Icap och UBS som ägde rum efter den 14 augusti 2017.

127 Vad beträffar UBS redogörelser i sin förlikningsansökan, har det efter prövningen av denna handling inte framkommit att UBS där skulle ha medgett att det informerat Icap om RBS deltagande i UBS/RBS-överträdelsen 2007, eftersom UBS endast framhållit att det använt sig av Icaps tjänster.

128 Av detta följer att den enda bevisning som skulle kunna styrka att Icap haft kännedom om RBS roll i UBS/RBS-överträdelsen 2007 utgörs av en viss del av samtalet den 14 augusti 2017, där H. informerar R. om att ”RBS och UBS siktar högt i sex månader”. I skäl 106 i det angripna beslutet tolkade kommissionen detta avsnitt på så sätt att H., som då var börsmäklare vid UBS, hade informerat R., som var anställd vid Icap, om sina pågående diskussioner med RBS om de framtida erbjudandena om JPY LIBOR-ränta.

129 Parterna anmodades, som en åtgärd för processledning, att yttra sig över avsnittets tolkning, med hänsyn till fortsättningen av samtalet, nämligen ”[Icap:] bra, det behövs:); [UBS:] will gör mig en tjänst; [Icap:] han [borde det]” samt precisera huruvida ordet ”will” avsåg en anställd vid RBS. Av detta framkom att samtalet avsåg W.H., som var börsmäklare vid RBS, vars skriftväxling med H. beaktats för att fastställa UBS/RBS-överträdelsen 2007.

130 Av detta måste slutsatsen dras att R., som var anställd vid Icap, efter detta samtal informerades, i ordalag som inte gav något utrymme för tvetydighet, av H., som då var börsmäklare vid UBS, om att denne hade kommit överens med W.H., som var börsmäklare vid RBS, om en höjning av deras erbjudanden om räntesatser med en löptid på sex månader. Mot bakgrund av att denna bevisning utgörs av ett samtal vid vilket R. direkt deltagit och med beaktande av samtalets innehåll, ska bevisningen, i enlighet med den rättspraxis som anges i punkt 118 ovan, tillmätas ett högt bevisvärde.

131 Under dessa omständigheter kan samtalet den 14 augusti 2017 i sig anses visa att Icap hade kännedom om RBS roll i UBS/RBS-överträdelsen 2007.

132 Den första invändningen ska följaktligen underkännas i den del den avser UBS/RBS-överträdelsen 2007.

ii) Kommissionens bevis för att Icap hade kännedom om RBS roll i UBS/RBS-överträdelsen 2008

133 I punkt 5.3.3 i det angripna beslutet, med rubriken ”Icaps underlättande av UBS/RBS-överträdelsen 2008” hänvisade kommissionen först till ett samtal som ägde rum den 28 augusti 2008, vid vilket H., som då var börsmäklare vid UBS, skulle ha avslöjat riktningen på RBS erbjudanden i JPY LIBOR-panelen för R., som var anställd vid Icap, nämligen erbjudanden som skulle vara ”låga över hela linjen” (skäl 116 i det angripna beslutet).

134 Kommissionen har vidare åberopat flera samtal mellan H. och R. eller mellan R. och andra anställda vid Icap som ägde rum den 28 augusti 2008 och den 3 november 2008 till styrkande av Icaps roll vid manipulationen av JPY LIBOR-räntorna (skälen 117–125 i det angripna beslutet). I denna bevisning ingår ett internt e-postmeddelande till Icap av den 5 september 2008, i vilket det angavs att UBS och RBS hade ett särskilt intresse av en låg JPY LIBOR-ränta med en löptid på tre månader.

135 Kommissionen har slutligen hänvisat till UBS medgivande i sin förlikningsansökan avseende användningen av Icaps tjänster för att påverka de framtida erbjudandena om JPY LIBOR-ränta i JPY LIBOR-panelen. Den bedömde att RBS inte hade varit medveten om Icaps roll (skäl 126 i det angripna beslutet).

136 I det angripna beslutet omnämns således tre bevis som skulle kunna visa att Icap hade kännedom om RBS roll i UBS/RBS-överträdelsen 2008, nämligen samtalet den 28 augusti 2008, det interna e-postmeddelandet till Icap av den 5 september 2008 (se punkt 134 ovan) och UBS redogörelser i sin förlikningsansökan.

137 Vad först avser UBS redogörelser i sin förlikningsansökan, har det, även med avseende på denna överträdelse, efter prövningen av nämnda handling endast framkommit att UBS medgett att det använt sig av Icaps tjänster, utan att hävda att det informerat Icap om RBS deltagande i UBS/RBS-överträdelsen 2008.

138 Vad sedan avser samtalet den 28 augusti 2008 ansåg kommissionen att uttalandet från H., som då var börsmäklare vid UBS, om att RBS erbjudanden skulle vara ”låga över hela linjen” borde ha föranlett R., som var anställd vid Icap, att dra den slutsatsen att det förekom kontakter mellan UBS och RBS och att det stöd som H. från och med detta tillfälle fick för att justera JPY LIBOR-räntorna var eller kunde vara ett stöd för de konkurrensbegränsande förfarandena mellan UBS och RBS (skäl 118 i det angripna beslutet).

139 Den del av samtalet den 28 augusti 2008 som kommissionen har framhållit har ingen entydig lydelse, varför Icap av denna inte endast kunde ha föranletts att misstänka att UBS hade erhållit konfidentiell information om nivån på de erbjudanden som RBS skulle lämna i JPY LIBOR-panelen i framtiden. Den kunde också tolkas som ett uttryck för H:s bedömning eller uppfattning om de ställningstaganden som en av dess konkurrenter sannolikt skulle göra i framtiden.

140 Innebörden av den del av samtalet den 28 augusti 2008 som kommissionen har framhållit kan inte heller klargöras inom ramen för samtalets allmänna sammanhang. Även om det av nämnda del framgår att UBS och Icap gemensamt avsåg att ändra det normala förloppet vid fastställande av JPY LIBOR-räntorna, har det inte ingetts någon ytterligare handling om RBS eventuella deltagande i UBS/RBS-överträdelsen 2008.

141 Denna bevisning kan följaktligen inte i sig anses visa att Icap hade kännedom om RBS roll i UBS/RBS-överträdelsen 2008. Det ska emellertid prövas om den, tillsammans med andra handlingar, kan utgöra en uppsättning indicier i den mening som avses i den rättspraxis som anges i punkt 115 ovan.

142 Vad slutligen avser det e-postmeddelande som skickades mellan två anställda vid Icap, anges där att ”UBS och RBS har ett särskilt intresse av att [JPY LIBOR-]räntan med en löptid på tre månader är låg” (skäl 121 i det angripna beslutet). Den tolkning som har förordats av kommissionen, nämligen att e-postmeddelandet var ett uttryck för att Icap hade kännedom om att det förekom ett beteende mellan RBS och UBS som utgjorde en överträdelse, är inte den enda möjliga tolkningen. Eftersom Icap genom sina uppgifter står i ständig kontakt med de berörda bankerna, kan det nämligen inte uteslutas att det bildar sig en egen uppfattning om intressena hos samtliga banker som är verksamma på marknaden för räntederivat i japanska yen. Denna alternativa tolkning kan framstå som än mer sannolik mot bakgrund av den förkortade formen av det citat som kommissionen använt sig av och som framhållits av sökandena. E-post:meddelandets exakta lydelse, nämligen ”[jag] tror att [UBS] och [RBS] har ett särskilt intresse av att [räntorna]är låga”, uttrycker snarare en personlig uppfattning.

143 Det kan konstateras att dessa två bevis inte kan kvalificeras som trovärdiga, precisa och samstämmiga i den mening som avses i den rättspraxis som anges i punkt 115 ovan. Tvärtom innebär de tvetydiga formuleringar som dessa bevis består av nödvändigtvis att det föreligger tvivel om huruvida Icap hade kännedom om RBS roll i UBS/RBS-överträdelsen 2008, varför företräde ska ges åt den lösning som gynnar Icap, i enlighet med den rättspraxis som anges i punkt 116 ovan.

144 Av de skäl som anges i punkt 121 ovan kan man inte heller dra den slutsatsen att Icap borde ha misstänkt att respektive begäran från UBS ingick i samverkan med en annan bank, eftersom sådana likaväl kunde ha framställts av H. för att tillvarata endast UBS intressen.

145 Mot bakgrund av det ovan anförda ska talan bifallas såvitt avser den första invändningen, med avseende på UBS/RBS-överträdelsen 2008, och artikel 1 b i det angripna beslutet ogiltigförklaras, i den del det fastställs att Icap har deltagit i denna överträdelse.

iii) Beviset för att Icap hade kännedom om DB:s och UBS roll i Citi/DB- och Citi/UBS-överträdelserna

146 I punkt 5.3.6 i det angripna beslutet, med rubriken ”Icaps underlättande av Citi/DB-överträdelsen” grundade sig kommissionen på en hänvisning till ett samtal mellan H., sedermera börsmäklare vid Citi, och R., som var anställd vid Icap, vilket ägde rum den 7 april 2010, om en samordnad framtida sänkning av de räntor som Citi, UBS och DB skulle erbjuda i JPY LIBOR-panelen efter juni 2010 (nedan kallat samtalet av den 7 april 2012). Kommissionen gjorde gällande två framställningar med begäran från H. till R. daterade den 18 maj 2010, av vilka den ena avsåg låga ettårsräntor och den

andra mer allmänt avsåg låga JPY LIBOR-räntor intill utgången av juni, samt en begäran daterad den 23 maj 2010 om låga räntor för JPY LIBOR-räntan med en löptid på ett år och om en hög ränta för den ränta som hade en löptid på tre år (skäl 155 i det angripna beslutet).

147 Kommissionen grundade sig även på kommunikation mellan R. och G., som var anställda vid Icap, angående en anpassning av den rapport, daterad den 1 juni 2010, som avses i punkt 15 ovan (skäl 157 i det angripna beslutet) samt ett samtal som ägde rum den 2 juni 2010, vid vilket R. informerade H., sedermera börsmäklare vid Citi, om att G. hade gjort de begärda ändringarna (skäl 156 i beslutet).

148 Det hänvisas slutligen, i det angripna beslutet, till ett samtal som ägde rum den 7 juni 2010, vid vilket H., sedermera börsmäklare vid Citi, av R., som var anställd vid Icap, begärde låga räntor för den månaden (skäl 158) (nedan kallat samtalet den 7 juni 2010). Det ska påpekas att Icap vid detta samtal klart åsyftade förekomsten av samverkan mellan Citi, DB och UBS.

149 I punkt 5.3.7 i det angripna beslutet, med rubriken ”Icaps underlättande av Citi/UBS-överträdelsen” grundade sig kommissionen uteslutande på de bevis som avses i punkterna 146 och 147 ovan (skälen 161–163), medan samtalet den 7 juni 2010 inte åberopats som bevisning för denna överträdelse.

150 Tribunalen noterar att det centrala bevis som lagts till grund för att styrka att Icap hade kännedom om DB:s och UBS roll i Citi/DB- och Citi/UBS-överträdelserna utgörs av innehållet i samtalet den 7 april 2010.

151 Det kan för det första konstateras att vid detta samtal uttryckte H., sedermera börsmäklare vid Citi, tydligt för R., som var anställd vid Icap, i ordalag som inte gav något utrymme för tvetydighet, att H. hade kommit överens med två börsmäklare vid DS och RBS om en sänkning av de räntor som Citi, UBS och DB skulle erbjuda i JPY LIBOR-panelen efter juni 2010.

152 För det andra har sökandena inte bestritt den konkurrensbegränsande verkan av samtalet den 7 april 2010, utan dess bevisvärde med avseende på Citi/UBS- och Citi/DB-överträdelserna. Kommissionen konstaterade nämligen att dessa överträdelser hade upphört den 2 juni 2010 respektive den 7 juni 2010, det vill säga före den räntesänkning som förutsågs i samtalet den 7 april 2010, vilken avsåg perioden efter juni 2010.

153 Även om det är riktigt, såsom kommissionen har understrukit, att samtalet den 7 april 2010 är tillräckligt för att visa att Icap hade kännedom om ett samråd för att justera JPY LIBOR-räntorna och, följaktligen, om förekomsten av ett beteende mellan Citi, DB och UBS som utgjorde en överträdelse, avsåg beteendet en annan överträdelseperiod än de perioder som kommissionen hade fastställt med avseende på Citi/DB- och Citi/UBS-överträdelserna, vilka Icap kritiserats för att ha underlättat.

154 Enligt rättspraxis utgör den tid under vilken en överträdelse pågått en väsentlig del av överträdelsen, och kan därmed inte skiljas från fastställandet av en överträdelse (dom av den 16 november 2006, Peróxidos Orgánicos/kommissionen, T-120/04, EU:T:2006:350, punkt 21).

155 Av detta ska följaktligen den slutsatsen dras att samtalet den 7 april 2010 avsåg en annan överträdelse än Citi/DB- och Citi/UBS-överträdelserna, vilka Icap kritiserats för att ha underlättat, och att samtalet i sig inte kan visa att Icap hade kännedom om sistnämnda överträdelser.

156 Vad sedan avser den övriga bevisningen, som det hänvisats till i det angripna beslutet, finns det anledning att skilja mellan Citi/DB-överträdelsen och Citi/UBS-överträdelsen.

157 Såvitt avser Citi/DB-överträdelsen gör tribunalen följande bedömning. Eftersom kommissionen såsom bevisning har åberopat samtalet den 7 juni 2010, i vilket Icap självt har hänfört sig till ett samråd mellan Citi, UBS och DB, följer härav nödvändigtvis att det ska anses vara styrkt att Icap hade kännedom om att det förelåg samverkan mellan Citi och DB.

158 Vad gäller Citi/UBS-överträdelsen kan det konstateras att kommissionen har fastställt att denna upphörde den 2 juni 2010, varför kommissionen inte har åberopat samtalet den 7 juni 2010 som bevisning.

159 Av detta följer, såvitt avser Citi/UBS-överträdelsen, att kommissionen inte har lagt fram någon bevisning som styrker att Icap hade kännedom om samverkan mellan Citi och UBS.

160 Det ska emellertid prövas huruvida Icap, som genom samtalet den 7 april 2010 hade informerats om den framtida samordningen mellan Citi, UBS och DB, inte ”rimligen borde ha förutsett”, i den mening som avses i den rättspraxis som anges i punkt 100 ovan, att det som Citi begärt av Icap från och med den 18 maj 2010 i vissa fall ingick i samverkan mellan de berörda bankerna.

161 Samtalet den 7 april 2010, i dess helhet, ger intrycket av att det syfte som eftersträvades av Citi, UBS och DB, såsom detta meddelats Icap, var att vissa JPY LIBOR-räntor skulle falla till december, efter vilket de skulle höjas, i vart fall de räntor som hade en löptid på tre månader.

162 Det ska följaktligen prövas huruvida vissa av framställningarna med begäran från H., sedermera börsmäklare vid Citi, till R., som var anställd vid Icap, under överträdelseperioden rimligen borde ha föranlett Icap att anse att dessa ingick i förberedelsen av den samverkan mellan de berörda bankerna som omnämnts i samtalet den 7 april 2010.

163 Det framgår av skälen 161–163 i det angripna beslutet, med undantag av en hänvisning till höga räntor med en löptid på tre år, att de framställningar med begäran som H., sedermera börsmäklare vid Citi, riktade till Icap, den 18 maj 2010 och den 23 maj 2010 syftade till att upprätthålla låga räntor. Det ska följaktligen anses att Icap rimligen kunde förutse att de fall där det begärdes en sänkning eller en stabilisering av JPY LIBOR-räntorna, enligt framställningar i april och maj, ingick i förberedelsen av den samverkan mellan Citi, DB och UBS som Icap underrättats om den 7 april 2010.

164 Den första invändningen ska följaktligen underkännas i den del den avser Citi/DB- och Citi/UBS-överträdelserna.

2) Den tredje invändningen: Det bestrids att Icap bidragit till de berörda bankernas gemensamma mål

165 Sökandena har genom sin tredje invändning hävdat att det beteende som Icap kritiserats för i samband med fem aktuella överträdelser skiljer sig för mycket från det beteende som gjorts gällande mot de berörda bankerna för att man ska kunna dra slutsatsen att det rör sig om gemensamma mål i den mening som avses i den rättspraxis som anges i punkt 100 ovan. Eftersom det angripna beslutet, i den del det slås fast att Icap deltagit i UBS/RBS-överträdelsen 2008, ska ogiltigförklaras av de skäl som anges i punkterna 133–145 ovan, är det tillräckligt att pröva denna invändning med avseende på överträdelserna UBS/RBS 2007, UBS/DB, Citi/DB och Citi/UBS.

166 Sökandena anser att det, för var och en av de fyra överträdelser som avses i punkt 165 ovan, måste göras åtskillnad mellan, å ena sidan, beteendet hos de båda banker som berörs av varje överträdelse, som avser manipulation av deras egna erbjudanden i JPY LIBOR-panelen, och, å andra sidan, det beteende som Icap kritiserats för, som avser ett försök att manipulera erbjudandena från andra banker i nämnda panel. De har dessutom påmint om att det beträffande var och en av dessa överträdelser var så, att de båda berörda bankerna inte kände till Icaps roll.

167 Sökandena har hävdat att kommissionen hade fel när den bedömde att de båda beteenden som anges i punkt 166 ovan avsåg ett deltagande i en och samma överträdelse. Hänvisningarna till ett gemensamt mål att begränsa eller snedvrida konkurrensen på marknaden för räntederivat i japanska yen eller att justera JPY LIBOR är således oklara, felaktiga och ogrundade. Sökandena har tillagt att den omständigheten att de båda beteendena inte har föranlett ingripande av samma deltagare, med

undantag av H., är en objektiv grund för att betrakta dem som separata händelser. Sökandena anser dessutom att de metoder som använts vid vart och ett av de båda beteendena skilde sig radikalt från varandra, varför de inte kan anses avse samma överträdelse.

168 Sökandena har vidare gjort gällande att kommissionen, vid ett möte i samband med det administrativa förfarandet, hade förbundit sig att i det angripna beslutet inte grunda sig på en anmärkning om att Icap utvidgat de aktuella överträdelsernas verkningar. Sökandena har i repliken kritiserat kommissionen för att inte ha upprättat ett protokoll över mötet. De har begärt att kommissionen ska tillhandahålla tribunalen de anteckningar som den hade förberett inför mötet, och anser att underlåtenheten att iaktta ett sådant åtagande motsvarar ett åsidosättande av principen om skydd för berättigade förväntningar.

169 Kommissionen anser att denna invändning ska underkännas.

170 Tribunalen konstaterar först att kommissionen, beträffande de fyra överträdelser som avses i punkt 165 ovan, har kritiserat Icap för att, bland annat genom ändringen av den rapport som avses i punkt 15 ovan, ha påverkat nivån på ränteerbjudandena från vissa banker som är medlemmar i JPY LIBOR-panelen (se punkterna 15–17 ovan) och att sökandena inte har bestritt att detta beteende motsvarar de faktiska omständigheterna.

171 Det är vidare uppenbart att det beteende som Icap kritiserats för och det beteende som de berörda bankerna kritiserats för kompletterar varandra, eftersom JPY LIBOR-räntorna beräknas på grundval av erbjudanden från banker som är medlemmar i JPY LIBOR-panelen. Sannolikheten att nå framgång med justeringen av dessa räntor skulle följaktligen vara mycket lägre om de fyra överträdelser som aves i punkt 165 ovan inte hade grundat sig på anpassningen av erbjudandena från de båda banker som berördes av varje överträdelse. Av detta följer att Icap haft en central roll i genomförandet av dessa överträdelser genom att påverka vissa erbjudanden i nämnda panel på det sätt som eftersträvades av de berörda bankerna.

172 Kommissionen hade följaktligen rätt när den drog slutsatsen att det beteende som Icap kritiserats för bidrog till de mål som var gemensamma för de berörda bankerna genom var och en av de överträdelser som avses i punkt 165 ovan.

173 Denna slutsats påverkas inte av sökandenas argument avseende deras berättigade förväntningar på att kommissionen i det angripna beslutet inte skulle göra gällande att Icap utvidgat verkningarna av manipulationen av JPY LIBOR.

174 Ett sådant argument grundas på att kommissionens tjänstemän skulle ha gett Icaps företrädare försäkringar vid ett möte som hållits efter meddelandet om invändningar.

175 Det är emellertid tillräckligt – utan att det är nödvändigt att pröva frågan huruvida försäkringar som getts informellt vid ett möte hos kommissionen kan ge upphov till berättigade förväntningar hos sökandena – att konstatera att nämnda argument bygger på ett antagande som är felaktigt med avseende på de faktiska omständigheterna. Det framgår av bilaga C.1, som ingetts av sökandena och som består av handskrivna anteckningar från deras företrädare vid detta möte, att kommissionen endast gett sådana försäkringar i fråga om böternas beräkning och inte i fråga om ett erkännande av en överträdelse. Var och en av de tre uppsättningarna med anteckningar visar nämligen att denna fråga togs upp i samband med en diskussion om bötesbeloppet och som en reaktion på de formuleringar som hade använts i punkt 248 i meddelandet om invändningar, som avsåg nämnda beräkning.

176 Den tredje invändningen ska följaktligen underkännas, utan att det är nödvändigt att besluta om en sådan åtgärd för processledning som har begärts av sökandena.

3) Den andra invändningen: Det bestrids att Icap haft för avsikt att bidra till genomförandet av de berörda bankernas gemensamma mål

177 Sökandena har genom den andra invändningen hävdat att kommissionen inte har visat att Icap haft för avsikt att bidra till de berörda bankernas gemensamma mål med avseende på fem överträdelser. Det är, av samma skäl som de som anges i punkt 165 ovan, tillräckligt att pröva denna invändning med avseende på överträdelserna UBS/RBS 2007, UBS/DB, Citi/DB och Citi/UBS.

178 Av bevisningen framgår enligt sökandena endast att Icap avsett att uppfylla önskemålen från en börshandlare som var den enda kunden hos en av dess mäklare. Sökandena har hävdat att kommissionens argument syftar till att ifrågasätta det kriterium om avsikt som förekommer i relevant rättspraxis.

179 Kommissionen anser att denna invändning ska underkännas.

180 Eftersom kommissionen, såvitt avser de fyra återstående överträdelserna, gjorde en riktig bedömning när den slog fast att Icap hade kännedom om att det förekom samverkan mellan de berörda bankerna, och eftersom det har konstaterats att de berörda bankernas beteende och Icaps beteende i stor utsträckning kompletterade varandra, följer härav nödvändigtvis att Icap hade för avsikt att bidra till genomförandet av de berörda bankernas gemensamma mål.

181 Sökandenas argument grundas nämligen på en sammanblandning av Icaps skäl, vilka faktiskt har kunnat bestå i en önskan att uppfylla önskemålen från en börshandlare, och insikten om att dess beteende syftade till att underlätta manipulationen av JPY LIBOR-räntorna genom att påverka erbjudandena i JPY LIBOR-panelen på det sätt som önskades av de banker som berördes av överträdelsen.

182 Den andra invändningen ska följaktligen underkännas.

b) Den tredje delgrunden: De skäl i det angripna beslutet som avser Icaps användning av sina kontakter för att påverka vissa bankers erbjudanden är felaktiga

183 Sökandena har genom denna delgrund, som endast avser överträdelserna UBS/RBS 2007, Citi/UBS och Citi/DB, bestritt kommissionens tolkning av vissa samtal mellan Icap och dess kunder. Kommissionen har inte förklarat på vilket sätt de samtal som beaktats som bevisning är relevanta för de aktuella överträdelserna. Den har vidare bortsett från innebörden av nämnda samtal, av vilka det inte framgår någon vilja att manipulera andra bankers erbjudanden i JPY LIBOR-panelen.

184 Kommissionen anser att denna delgrund ska underkännas.

185 Kommissionen påpekade i skäl 79 a i det angripna beslutet, med avseende på UBS/RBS-överträdelsen 2007, att Icap den 24 oktober 2007 hade använt sig av sina kontakter för att försöka påverka en banks beteende i panelen. Beträffande Citi/UBS- och Citi/DB-överträdelserna konstaterade kommissionen, i skäl 83 a i beslutet, ett motsvarade beteende den 30 april 2010.

186 Det är tillräckligt att understryka dels att det av skälen 79 b och 83 b i det angripna beslutet framgår att kommissionen inte enbart konstaterade att Icap hade deltagit i dessa tre överträdelser uteslutande genom att använda sig av sina kontakter, utan den grundade sig även på att vilseledande information spridits till bankerna i JPY LIBOR-panelen genom den rapport som avses i punkt 15 ovan, dels att sökandena inte bestritt denna del av kommissionens resonemang.

187 Eftersom spridandet av vilseledande information i sig är ägnat att visa att Icap deltagit i dessa tre överträdelser, ska denna delgrund, i enlighet med den rättspraxis som anges i punkt 74 ovan, underkännas såsom verkningslös.

c) Den första delgrunden: Rättssäkerhetsprincipen har åsidosatts

188 Sökandena har genom denna delgrund hävdat att det på Icap tillämpade kriteriet ”underlättande” är för vitt, nytt och strider mot rättssäkerhetsprincipen. Den på Icap tillämpade kvalificeringen ”medhjälpare” kan rimligen inte ha grundats på domen av den 8 juli 2008, AC-Treuhand/kommissionen (T-99/04, EU:T:2008:256), och strider följaktligen mot både rättssäkerhetsprincipen och principen inget straff utan lag.

189 Sökandena har gjort gällande att begreppet ”underlättande” är nytt och föga utvecklat. De har tillagt att Icaps situation klart skiljer sig från den roll som AC-Treuhand hade såväl i det mål där dom meddelades den 8 juli 2008, AC-Treuhand/kommissionen (T-99/04, EU:T:2008:256), som i det mål där dom meddelades den 6 februari 2014, AC-Treuhand/kommissionen (T-27/10, EU:T:2014:59). Medan AC-Treuhand gjorde samverkan möjlig, har Icap endast kritiserats för att ha agerat till förmån för samverkan eller bidragit därtill. Sökandena har anfört att samverkan mellan de berörda bankerna i förevarande fall skulle ha förekommit även utan Icaps ingripande.

190 Icaps roll har, snarare än ”underlättande” av ett horisontellt avtal, endast utgjort en vertikal inskränkning med en börshandlare, en inskränkning som i sig varken har begränsat ett snedvridit konkurrensen. Sökandena har tillagt att i fem av de sex aktuella överträdelserna bortsåg den andra banken, som var part i överträdelsen, från Icaps inblandning. De anser att tillämpningen av ett så vitt begrepp som ”underlättande” får särskilt kännbara följder för sådana företag som är utomstående i förhållande överträdelsen.

191 Kommissionen anser att denna delgrund ska underkännas.

192 Eftersom det angripna beslutet, i den del det slås fast att Icap deltagit i UBS/RBS-överträdelsen 2008, ska ogiltigförklaras av de skäl som anges i punkterna 133–145 ovan, är det tillräckligt att pröva denna delgrund med avseende på överträdelserna UBS/RBS 2007, UBS/DB, Citi/RBS, Citi/DB och Citi/UBS.

193 Rättssäkerhetsprincipen innebär bland annat krav på att rättsregler ska vara klara och precisa och att tillämpningen av desamma ska vara förutsebar, i synnerhet om rättsreglerna kan få negativa konsekvenser för enskilda och företag (se dom av den 17 december 2015, X-Steuerberatungsgesellschaft, C-342/14, EU:C:2015:827, punkt 59 och där angiven rättspraxis).

194 På det straffrättsliga området kommer rättssäkerhetsprincipen till särskilt uttryck i den straffrättsliga legalitetsprincipen som har stadfästs i artikel 49.1 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (se, för ett liknande resonemang, dom av den 3 juni 2008, Intertanko m.fl., C-308/06, EU:C:2008:312, punkt 70). Denna princip kräver att överträdelser och de påföljder som de leder till är tydligt definierade i lag. Det villkoret är uppfyllt när en enskild kan utläsa av den relevanta bestämmelsens lydelse och, vid behov, med hjälp av domstolarnas tolkning av lydelsen, vilka handlingar och vilken underlåtenhet som leder till straffansvar (se, för ett liknande resonemang, dom av den 22 oktober 2015, AC-Treuhand/kommissionen, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punkt 40 och där angiven rättspraxis).

195 Den straffrättsliga legalitetsprincipen kan således inte tolkas så, att den förbjuder att regler om straffrättsligt ansvar gradvis klargörs genom domstols tolkning i en rad mål, förutsatt att denna tolkning rimligen kunnat förutses när överträdelsen ägde rum, bland annat mot bakgrund av den

tolkning som gjordes i rättspraxis avseende den ifrågavarande lagbestämmelsen vid den tidpunkten (se dom av den 22 oktober 2015, AC-Treuhand/kommissionen, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punkt 41 och där angiven rättspraxis).

196 Räckvidden av begreppet förutsebarhet beror i hög grad på innehållet i den författningstext som det är fråga om, vilket område den omfattar och hur många och vilka dess adressater är. Att lagen är förutsebar innebär inte att den berörda personen inte kan se sig nödsakad att anlita kvalificerade rådgivare för att bedöma, i rimlig grad under omständigheterna i fallet, vilka konsekvenser ett visst handlande kan få. Detta gäller särskilt yrkesmän som är vana vid att behöva vara mycket försiktiga vid utövandet av sitt yrke. Det kan förväntas av dem att de låter bedöma riskerna med yrkesutövningen extra noga (se dom av den 22 oktober 2015, AC-Treuhand/kommissionen, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punkt 42 och där angiven rättspraxis).

197 I förevarande fall borde Icap, i förekommande fall efter att ha anlitat kvalificerade rådgivare, ha förväntat sig att dess beteende kunde förklaras strida mot unionsrättens konkurrensregler, bland annat mot bakgrund av den stora räckvidd som begreppen ”avtal” och ”samordnat förfarande” har enligt domstolens praxis.

198 Vad beträffar det argument genom vilket sökandena avser att förringa Icaps roll i de aktuella överträdelserna genom att jämföra den med den roll som AC-Treuhand hade i de karteller som avsågs i de mål där dom meddelades den 8 juli 2008, AC-Treuhand/kommissionen (T-99/04, EU:T:2008:256), och dom av den 6 februari 2014, AC-Treuhand/kommissionen (T-27/10, EU:T:2014:59), ska tvärtom deltagandets betydelse för vissa av nämnda överträdelser understrykas. Eftersom JPY LIBOR-räntorna beräknas på grundval av erbjudandena från panelmedlemmarna gjorde det inflytande som Icap har över sina kunder, vilka är medlemmar i panelen, genom den rapport som avses i punkt 15 ovan, det nämligen möjligt att ge manipulationerna av dessa räntor en mycket större omfattning än om de endast grundats på erbjudandena från de båda banker som berördes av var och en av dessa överträdelser.

199 Talan kan följaktligen inte vinna bifall såvitt avser denna grunds första del.

200 Av det ovan anförda följer att talan ska bifallas såvitt avser denna grund i den del den gäller UBS/RBS-överträdelsen 2008, medan den ska ogillas såvitt avser denna grund i övrigt.

3. Den tredje grunden: Bedömningen av hur länge de aktuella överträdelserna pågått är felaktig

201 Sökandena har kritiserat kommissionen för att inte ha lagt fram bevisning som styrker att de aktuella överträdelserna pågått under den tid som angetts. De anser att kommissionen inte har visat dels att Icaps deltagande i överträdelserna pågått under en period som motsvarar de berörda bankernas överträdelseperiod, dels att detta deltagande oavbrutet fortsatt mellan de datum som kommissionen anser omfattas av dess bevisning. Kommissionen borde i synnerhet visa att Icap fortlöpande haft kännedom om de berörda bankernas överträdelse under hela den period som konstaterats för var och en av dessa överträdelser.

202 Detta är än mer nödvändigt med beaktande av såväl att räntesatserna beräknades dagligen som att kommissionen medgett att Icap inte hade kännedom om alla åtgärder som de berörda bankerna vidtog. Sökandena har dessutom framhållit att framställningarna med begäran från UBS, och senare Citis, hade olika, eller till och med motsägelsefullt, innehåll, för att understryka att Icap rimligen kunde anse att de inte ingick i de berörda bankernas överträdelse.

203 Kommissionen har gjort gällande att den bevisning som angavs i det angripna beslutet är relevant såväl för att styrka att de aktuella överträdelserna förekommit som för hur länge de pågått. Av detta framgår att det förekom regelbundna kontakter under olika perioder på grundval av de berörda bankernas

behov. Det skulle följaktligen vara konstlat att dela upp flera händelser med nära anknytning till varandra i individuella fall som varat några dagar av det enda skälet att JPY LIBOR-räntorna fastställs dagligen. Kommissionen har i detta hänseende hänvisat till argumenten i skäl 234 c i det angripna beslutet och påmint om att det styrkts att Icap avsiktligt anslutit sig till de gemensamma målen med de aktuella överträdelserna.

204 Kommissionen har även understrukit att samtliga berörda banker har medgett samma varaktighet som den som gjorts gällande mot Icap och att en av de berörda bankerna för varje överträdelse har vitsordat Icaps roll. De argument som avser att Icap kunde anse att varje överträdelse hade upphört efter en kort inledande period saknar därför relevans.

205 Enligt fast rättspraxis kan en överträdelse av artikel 101.1 FEUF följa av inte bara ett enstaka handlande utan även av en serie handlanden eller av ett fortlöpande beteende. Detta gäller också då ett eller flera led i denna serie handlanden eller i detta fortlöpande beteende även i sig och helt isolerat kan utgöra en överträdelse av nämnda bestämmelse. När de olika handlandena ingår i en ”samlad plan” på grund av deras identiska syfte som snedvrider konkurrensen inom den gemensamma marknaden, får kommissionen således tillskriva företag ansvar för dessa handlanden utifrån deltagandet i överträdelsen bedömd i dess helhet (se dom av den 24 juni 2015, Fresh Del Monte Produce/kommissionen och kommissionen/Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P och C-294/13 P, EU:C:2015:416, punkt 156 och där angiven rättspraxis).

206 Ett företag som har deltagit i en sådan enda, komplex överträdelse genom egna beteenden, vilka utgör avtal eller samordnade förfaranden med ett konkurrensbegränsande syfte i den mening som avses i artikel 101.1 FEUF, och som syftade till att bidra till genomförandet av överträdelsen i dess helhet, kan således även vara ansvarigt, under den tid som företaget deltog i överträdelsen, för andra företags beteenden inom ramen för samma överträdelse. Så är fallet när det är styrkt att det aktuella företaget avsåg att genom sitt eget beteende bidra till att uppnå de gemensamma mål som samtliga deltagare eftersträvade, och att det hade kännedom om de överträdelser som planerades eller som genomfördes av andra företag i samma syfte eller att företaget rimligen kunde förutse dem och att det var berett att godta den risk som detta innebar (se dom av den 24 juni 2015, Fresh Del Monte Produce/kommissionen och kommissionen/Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P och C-294/13 P, EU:C:2015:416, punkt 157 och där angiven rättspraxis).

207 Ett företag kan således ha deltagit direkt i samtliga de konkurrensbegränsande beteenden som utgör en enda, fortlöpande överträdelse, och kommissionen har då rätt att hålla företaget ansvarigt för samtliga dessa beteenden och följaktligen för överträdelsen i dess helhet. Ett företag kan också ha deltagit direkt endast i en del av de konkurrensbegränsande beteenden som utgör en enda, fortlöpande överträdelse, men haft kännedom om alla andra överträdelser som planerades eller som genomfördes av de andra deltagarna i samverkan i samma syfte eller rimligen kunnat förutse dem och varit berett att godta den risk som detta innebar. Även i ett sådant fall har kommissionen rätt att hålla företaget ansvarigt för samtliga konkurrensbegränsande beteenden som utgör en överträdelse och följaktligen för överträdelsen i dess helhet (se dom av den 24 juni 2015, Fresh Del Monte Produce/kommissionen och kommissionen/Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P och C-294/13 P, EU:C:2015:416, punkt 158 och där angiven rättspraxis).

208 Om däremot ett företag har deltagit direkt i ett eller flera av de konkurrensbegränsande beteenden som utgör en enda, fortlöpande överträdelse, men det inte har styrkts att företaget avsåg att genom sitt eget beteende bidra till att uppnå de gemensamma mål som de andra deltagarna i samverkan eftersträvade, och att det hade kännedom om alla andra överträdelser som planerades eller som genomfördes av dessa deltagare i samma syfte, eller att företaget rimligen kunde förutse dem och att det var berett att godta den risk som detta innebar, har kommissionen endast rätt att hålla företaget ansvarigt för de beteenden som det direkt deltagit i och för de konkurrensbegränsande beteenden som planerades eller som genomfördes av de andra deltagarna i samma syfte som det aktuella företaget och som det styrkts

att företaget hade kännedom om eller rimligen kunnat förutse och vars risker det varit berett att godta (se dom av den 24 juni 2015, Fresh Del Monte Produce/kommissionen och kommissionen/Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P och C-294/13 P, EU:C:2015:416, punkt 159 och där angiven rättspraxis).

209 I förevarande fall grundade sig kommissionen, vid fastställandet av hur länge de aktuella överträdelserna hade pågått, på deras kvalificering som en enda, fortlöpande överträdelse, såsom framgår av skälen 210–217 i det angripna beslutet. Kommissionen ansåg, i skäl 234 c i beslutet, att det av den bevisning som lagts fram hade styrkts att det förekom regelbundna kontakter under olika perioder på grundval av de berörda bankernas behov. Den drog av detta slutsatsen att det skulle vara konstlat att dela upp dessa i individuella fall som varat några dagar, av det skälet att förfarandet för att fastställa JPY LIBOR-räntorna äger rum dagligen. Kommissionen bedömde, i skäl 234 d i beslutet, att vetskapen om att det förekom kontakter mellan UBS, senare Citi, och den andra berörda banken innebar att Icap kunde anta att samtliga åtgärder som det vanligen vidtog till förmån för UBS, och senare Citi, även kunde understödja en mekanism mellan dessa banker och övriga banker som berördes av nämnda överträdelser.

210 Sökandenas argument kan delas in i två invändningar. De har bestritt dels relevansen av vissa av Icaps beteenden som kommissionen grundade sig på, dels inbegripandet, i överträdelseperioderna, av intervall som det inte lagts fram något bevis för att Icap deltagit i.

211 Eftersom det angripna beslutet, i den del det slås fast att Icap deltagit i UBS/RBS-överträdelsen 2008, ska ogiltigförklaras av de skäl som anges i punkterna 133–145 ovan, är det tillräckligt att pröva denna grund med avseende på överträdelserna UBS/RBS 2007, UBS/DB, Citi/RBS, Citi/DB och Citi/UBS.

212 Före prövningen av huruvida det angripna beslutet är lagenligt med avseende på var och en av de överträdelseperioder som konstaterats av kommissionen är det nödvändigt att göra två inledande anmärkningar.

213 Vad beträffar den första invändningen, ska det erinras om konstaterandet i punkt 105 ovan enligt vilket kommissionen inte fastställde att det hade förekommit självständiga överträdelser mellan Icap och UBS, och senare mellan Icap och Citi, vilka syftat till att manipulera nivån på de aktuella JPY LIBOR-räntorna i enlighet med UBS och, senare, Citis intressen, genom att Icap spridit felaktiga uppgifter. Kommissionen grundade sig på Icaps genomförande av överträdelser som varje gång hade beslutats mellan två banker. Av motsvarande skäl som de som anförs i punkterna 119–121 ovan var det följaktligen endast bevisning som kunde styrka att Icap hade kännedom om eller rimligen kunde förutse att respektive begäran som UBS, och senare Citi, riktade till företaget ingick i genomförandet av de mål som var gemensamma för de båda bankerna, vilka berördes av överträdelserna, som kunde beaktas som bevis för att Icap deltagit i nämnda överträdelser.

214 Såvitt avser den andra invändningen grundas sökandenas argument huvudsakligen på den omständigheten att JPY LIBOR-räntorna fastställs dagligen och att manipulationen följaktligen måste upprepas varje dag för att få verkningar.

215 Ett sådant argument är detsamma som ett bestridande av kommissionens konstaterande av att Icap fortlöpande deltagit i de aktuella överträdelserna.

216 Det ska erinras om att en enda överträdelse, beroende på omständigheterna, kan vara fortlöpande eller upprepad.

217 Även om begreppet en enda överträdelse avser det fallet att flera företag har deltagit i en överträdelse som består i ett fortlöpande beteende för att uppnå ett enda ekonomiskt mål som syftar till att snedvrida konkurrensen eller individuella överträdelser som är förenade genom samma syfte och samma aktörer, är det sättet på vilket överträdelsen har begåtts som ligger till grund för kvalificeringen av den som en enda antingen fortlöpande eller upprepad överträdelse (se, för ett

liknande resonemang, dom av den 17 maj 2013, Trelleborg Industrie och Trelleborg/kommissionen, T-147/09 och T-148/09, EU:T:2013:259, punkterna 85 och 86, och dom av den 16 juni 2015, FSL m.fl./kommissionen, T-655/11, EU:T:2015:383, punkt 484).

218 Vad beträffar en fortlöpande överträdelse, medför begreppet samlad plan att kommissionen kan presumera att en begången överträdelse inte har avbrutits även om det saknas bevis för att det berörda företaget deltog i den under en viss period, förutsatt att det var delaktigt i den såväl före som efter denna period och att det saknas bevis för eller indicier som tyder på att det berörda företaget hade avbrutit sitt deltagande i överträdelsen. Under sådana omständigheter kan kommissionen ålägga böter för hela överträdelseperioden, inklusive den period beträffande vilken det saknas bevis för att det berörda företaget deltog i överträdelsen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 17 maj 2013, Trelleborg Industrie och Trelleborg/kommissionen, T-147/09 och T-148/09, EU:T:2013:259, punkt 87, och dom av den 16 juni 2015, FSL m.fl./kommissionen, T-655/11, EU:T:2015:383, punkt 481).

219 När bevisning saknas som gör det möjligt att direkt fastställa hur länge överträdelsen har pågått, krävs enligt rättssäkerhetsprincipen att kommissionen åtminstone ska stödja sig på bevisning som hänför sig till omständigheter som ligger tillräckligt nära i tiden för att det rimligen ska kunna antas att överträdelsen fortsatt oavbrutet mellan två angivna datum (se dom av den 16 juni 2015, FSL m.fl./kommissionen, T-655/11, EU:T:2015:383, punkt 482 och där angiven rättspraxis).

220 Även om den period som ligger mellan två beteenden som är uttryck för överträdelser är ett relevant kriterium för att fastställa huruvida en överträdelse är fortlöpande kan frågan huruvida denna period är tillräckligt lång för att utgöra ett avbrott i överträdelsen inte prövas abstrakt. Denna fråga ska tvärtom prövas mot bakgrund av den aktuella kartellens verksamhet (se dom av den 16 juni 2015, FSL m.fl./kommissionen, T-655/11, EU:T:2015:383, punkt 483 och där angiven rättspraxis).

221 En överträdelse kan slutligen betraktas som upprepad när ett företag har avbrutit sin delaktighet i överträdelsen men samtidigt deltagit i den såväl före som efter detta avbrott om det – på samma sätt som för den fortlöpande överträdelsen – finns ett enda syfte som företaget eftersträvat såväl före som efter avbrottet, vilket kan härledas från det faktum att de aktuella förfarandena har gemensamma syften, att det rör sig om samma produkter, att samma företag har deltagit i den otillåtna samverkan, att sättet för genomförande är identiskt, att samma fysiska personer har varit inblandade å företagets vägnar och att de aktuella förfarandena har tillämpats inom samma geografiska område. Det rör sig då om en enda, upprepad överträdelse och kommissionen kan ålägga böter för hela överträdelseperioden men däremot inte avseende den period under vilken överträdelsen var avbruten (dom av den 17 maj 2013, Trelleborg Industrie och Trelleborg/kommissionen, T-147/09 och T-148/09, EU:T:2013:259, punkt 88, och dom av den 16 juni 2015, FSL m.fl./kommissionen, T-655/11, EU:T:2015:383, punkt 484).

222 I förevarande fall, i vilket de aktuella överträdelsernas funktion är relevant vid bedömningen av huruvida den period som ligger mellan två beteenden som är uttryck för överträdelser innebär att ett företag har avbrutit sitt deltagande enligt den rättspraxis som anges i punkt 220 ovan, finns det anledning att beakta just den omständigheten att JPY LIBOR-räntorna fastställdes dagligen. Av detta följer nödvändigtvis att verkningarna av en manipulation av nämnda räntor är begränsade i tiden och endast kan fortsätta om manipulationen upprepas.

223 Det ska erinras om att kommissionen, under omständigheter där en fortsättning av avtal eller samordnade förfarande kräver att bestämda positiva åtgärder vidtas, inte kan presumera att en konkurrensbegränsande samverkan fortsätter om det inte finns bevis för att sådana åtgärder har vidtagits (se, för ett liknande resonemang, dom av den 15 mars 2000, Cimenteries CBR m.fl./kommissionen, T-25/95, T-26/95, T-30/95–T-32/95, T-34/95–T-39/95, T-42/95–T-46/95, T-48/95, T-50/95–T-65/95, T-68/95–T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 och T-104/95, EU:T:2000:77, punkterna 2803 och 2804).

224 Av detta följer att styrkandet av att Icap deltagit i överträdelser, som var och en utgjorde en enda, fortlöpande överträdelse, och det ansvar som företaget ådragit sig för samtliga överträdelseperioder förutsatte att kommissionen gjorde gällande att Icap hade vidtagit positiva åtgärder dagligen eller på ett sätt som varit tillräckligt begränsat i tiden. I annat fall ankom det på kommissionen att konstatera förekomsten av överträdelser, som var och en utgjorde en enda, upprepad överträdelse, och att i de överträdelseperioder som gjordes gällande mot Icap inte inbegripa de intervall som kommissionen inte hade något bevis för att Icap deltagit i.

225 Sökandenas båda invändningar ska prövas tillsammans med avseende på var och en av de aktuella överträdelserna.

a) Varaktigheten av Icaps deltagande i UBS/RBS-överträdelsen 2007

226 Vad beträffar den överträdelseperiod som gjordes gällande mot Icap med avseende på UBS/RBS-överträdelsen 2007, konstaterar tribunalen, såsom redan klargjorts i punkterna 128–131 ovan, att bedömningen att Icap hade kännedom om UBS och RBS gemensamma mål endast grundas på samtalet den 14 augusti 2007, som omnämns i skäl 106 i det angripna beslutet. Även om detta samtal innebar att Icap kunde förstå att det förekom en överträdelse mellan UBS och RBS, är den informationen i samtalet ändå dubbelt begränsad. Dels avsågs endast manipulation av JPY LIBOR:s sexmånadersränta, dels rörde det sig endast om en manipulation genom vilken räntan höjdes.

227 Det ska först påpekas att det i skäl 107 i det angripna beslutet hänvisades till framställningarna med begäran från H., som då var börsmäklare vid UBS, till R., som var anställd vid Icap, vilka sändes den 15, den 16 och den 17 augusti 2007 och avsåg höga sexmånadersräntor. Dessa framställningar överensstämmer med innebörden av samtalet den 14 augusti 2007 och samtliga förekom i ett kort tidsintervall. Av detta följer nödvändigtvis att de är ägnade att visa att Icap hade deltagit i en enda, fortlöpande överträdelse fram till det datumet.

228 Det ska vidare noteras att den följande bevisning som kommissionen beaktade i förhållande till Icap antingen avsåg räntor med andra löptider än de som omnämndes i samtalet den 14 augusti 2007 eller manipulationer av räntor som gick i en annan riktning än vad som framgick av samtalet.

229 Begäran från H., som då var börsmäklare vid UBS, till R., som var anställd vid Icap, vilken var daterad den 20 augusti 2007 och som det hänvisas till i skäl 107 i det angripna beslutet, avsåg således höga JPY LIBOR-räntor med en löptid på tre månader, medan Icap endast hade informerats om ett avtal mellan UBS och RBS avseende en höjning av sexmånadersräntorna. Genom begäran från H. till R. av den 22 augusti 2007, som omnämns i skäl 108 i beslutet, eftersträvades dessutom låga räntesatser för JPY LIBOR:s sexmånadersränta, det vill säga tvärtemot innehållet i avtalet mellan UBS och RBS, såsom det meddelats Icap.

230 Således kunde Icap rimligen anse, åtminstone från den 22 augusti 2007, att UBS/RBS-överträdelsen hade upphört. Såvida inte Icap i senare information underrättats om att samverkan mellan UBS och RBS fortlöpt eller upprepats kan företaget följaktligen inte kritiseras för att ha deltagit i överträdelsen efter detta datum.

231 Talan ska således bifallas såvitt avser den tredje grunden, i den del det i det angripna beslutet konstateras att Icap deltagit i UBS/RBS-överträdelsen 2007 efter den 22 augusti 2007.

b) Varaktigheten av Icaps deltagande i Citi/RBS-överträdelsen

232 Vad beträffar den överträdelseperiod som gjorts gällande mot Icap med avseende på Citi/RBS-överträdelsen, ska det noteras att sökandena inte har bestritt att Icap deltagit i överträdelsen de datum för vilka kommissionen lagt fram bevisning. De avser med sina argument endast att bestrida att de deltagit under hela den överträdelseperiod som konstaterats, det vill säga från den 3 mars till den 22 juni 2010.

233 Av punkt 5.3.5 i det angripna beslutet, som avser Icaps ”underlättande” av Citi/RBS-överträdelsen, framgår att den bevisning som kommissionen lagt fram endast avser följande datum: den 3 och den 4 mars 2010 (skälen 142–144), den 28 och den 29 april 2010 (skälen 146 och 147), den 4 maj 2010 (skäl 149), den 12 maj 2010 (skäl 148), den 13 maj 2010 (skäl 149), den 25 maj 2010 (skäl 150), den 15 juni 2010 (skäl 151) och den 22 juni 2010 (skäl 152).

234 Eftersom samtliga beteenden som Icaps kritiserats för bestod i att, på begäran av H., sedermera börsmäklare vid Citi, utverka information av RBS om nivån på dess framtida erbjudanden i JPY LIBOR-panelen och, ibland, att påverka denna information, följer härav nödvändigtvis att beteendena ingår i en enda överträdelse.

235 Vad sedan avser frågan huruvida kvalificeringen av den aktuella överträdelsen som en fortlöpande överträdelse är välgrundad, ska det påpekas att även om kommissionen, från den 28 april till den 22 juni 2010, lagt fram bevis för att Icap ingripit regelbundet och med relativt täta intervall, har ingen bevisning lagts fram avseende perioden den 5 mars till den 27 april 2010, det vill säga under mer än sju veckor.

236 Det kan vidare konstateras att, även om det av den bevisning som avser den 3 och den 4 mars 2010 klart framgår att Icap, på begäran av H., sedermera börsmäklare vid Citi, ingripit för att utverka en sänkning avseende RBS erbjudanden i JPY LIBOR-panelen, det därav också följer att H. eftersträvade en punktvis sänkning av JPY LIBOR:s tremånadersränta för att förbättra sina positioner den 3 mars 2010. Detta kan inte läggas till grund för en slutsats om att det fanns ett ramavtal genom vilket RBS under en längre period skulle ha accepterat att ändra sina erbjudanden på det sätt som H önskade.

237 Av detta följer, av de skäl som anges i punkterna 222–224 ovan och mot bakgrund av, bland annat, att JPY LIBOR-räntorna fastställs dagligen, att avsaknaden av bevisning för att Icap ingripit under en så lång period borde ha föranlett kommissionen att dra slutsatsen att företagets deltagande hade upphört mellan den 5 mars och den 27 april 2010.

238 Talan ska således bifallas såvitt avser den tredje grunden, i den del det i det angripna beslutet konstateras att Icap deltagit i Citi/RBS-överträdelsen mellan den 5 mars och den 27 april 2010.

c) Varaktigheten av Icaps deltagande i Citi/DB- och Citi/UBS-överträdelserna

239 Vad beträffar rättsenligheten av de överträdelseperioder som gjorts gällande mot Icap med avseende på Citi/DB- och Citi/UBS-överträdelserna, har sökandena bestritt såväl att bevisningen mot Icap är relevant som att dess deltagande i nämnda överträdelser varit fortlöpande.

240 Såvitt gäller frågan huruvida den bevisning som kommissionen beaktat med avseende på Citi/DB- och Citi/UBS-överträdelserna är relevant gör tribunalen följande bedömning.

241 Vad för det första avser samtalet den 7 april 2010, som omnämns i skälen 154 och 160 i det angripna beslutet, ska det, av motsvarande skäl som de som anförs i punkterna 152–155 ovan, påpekas att samtalet avsåg en annan överträdelse än de som konstaterats av kommissionen. På samma sätt som

det bedömts att samtalet i sig var ägnat att visa att Icap hade kännedom om de aktuella överträdelserna, måste därav den slutsatsen dras att samtalet inte kan utgöra bevis för att företaget deltagit i Citi/DB-överträdelsen.

242 Vad för det andra avser framställningarna med begäran från H., sedermera börsmäklare vid Citi, till R., som var anställd vid Icap, som var daterade den 18 och den 23 maj 2010 och som beaktades i skälen 155 och 161 i det angripna beslutet, drar tribunalen, av motsvarande skäl som de som anförs i punkt 163 ovan, slutsatsen att Icap rimligen kunde förutse att de ingick i samverkan mellan Citi, DB och RBS. Det var följaktligen riktigt av kommissionen att beakta dessa framställningar.

243 Detsamma gäller, för det tredje, kommunikationen mellan R. och G., som var anställda vid Icap, angående en anpassning av den rapport, daterad den 1 juni 2010, som avses i punkt 15 ovan och som beaktades i skälen 157 och 163 i det angripna beslutet, eftersom kommunikationen ägde rum efter det att de framställningar med begäran som anges i punkt 242 ovan gjorts och följaktligen kan anses genomföra dessa framställningar. Detta bekräftas dessutom av samtalet följande dag, den 2 juni 2010 mellan R. och H., sedermera börshandlare vid Citi, som omnämns i skälen 156 och 162 i beslutet, vid vilket R. informerade H. om att G. hade gjort de begärda ändringarna.

244 För det fjärde, och slutligen, har, med avseende på Citi/DB-överträdelsen, samtalet den 7 juni 2010, som anges i skäl 158 i det angripna beslutet, korrekt beaktats av kommissionen. Av de skäl som anges i punkt 157 ovan följer nämligen att samtalets innehåll klart visar att Icap hade kännedom om att det förekom samverkan mellan Citi och DB.

245 Vad därefter gäller frågan huruvida kommissionens konstaterande att Icap fortlöpande deltagit i Citi/DB-överträdelsen mellan den 7 april och den 7 juni 2010 är välgrundat, noterar tribunalen att det angripna beslutet inte grundas på någon bevisning om att någon som helst begäran till förmån för en manipulation av erbjudandena i JPY LIBOR-panelen ska ha riktats till Icap före den 18 maj 2010. Det framgår däremot av punkterna 242–244 ovan att kommissionen efter detta datum har lagt fram bevisning för att Icap ingripit regelbundet och med relativt täta intervall fram till den 7 juni 2010.

246 Av detta följer att kommissionen gjorde fel när den fastställde att Icaps deltagande i Citi/DB-överträdelsen hade inletts den 7 april 2010, trots att den kan bevisa ett sådant deltagande först från och med den 18 maj 2010.

247 Talan ska således bifallas såvitt avser den tredje grunden, i den del det i det angripna beslutet konstateras att sökandena deltagit i Citi/DB-överträdelsen mellan den 7 april och den 18 maj 2010.

248 Vad därefter gäller frågan huruvida kommissionens konstaterande att Icap fortlöpande deltagit i Citi/UBS-överträdelsen mellan den 28 april och den 2 juni 2010 är välgrundat, är det tillräckligt att erinra om att kommissionen har grundat sig på samma bevisning som den som gjorts gällande med avseende på Citi/DB-överträdelsen. Av detta följer nödvändigtvis att kommissionen gjorde fel när den fastställde att nämnda deltagande hade inletts den 28 april 2010, trots att den kan bevisa ett sådant deltagande först från och med den 18 maj 2010.

249 Talan ska således bifallas såvitt avser den tredje grunden, i den del det i det angripna beslutet konstateras att sökandena deltagit i Citi/UBS-överträdelsen mellan den 28 april och den 18 maj 2010.

d) Varaktigheten av Icaps deltagande i UBS/DB-överträdelsen

250 Vad beträffar det angripna beslutets lagenlighet beträffande den överträdelseperiod som gjorts gällande mot Icap med avseende på UBS/DB-överträdelsen, nämligen från den 22 maj till den 10 augusti 2009, har sökandena inte bestritt att den bevisning som gjorts gällande mot företaget är relevant.

251 Det framgår vidare av punkt 5.3.4 i det angripna beslutet och i synnerhet av skälen 129–139 i beslutet att kommissionen har lagt fram bevisning för att Icap ingripit regelbundet och med mycket täta intervall under hela den överträdelseperiod som konstaterats. Kommissionen gjorde följaktligen en riktig bedömning när den slog fast att Icap fortlöpande hade deltagit i UBS/DB-överträdelsen från den 22 maj till den 10 augusti 2009.

252 Mot bakgrund av det ovan anförda ska talan bifallas såvitt avser förevarande grund, och ogiltigförklaring ske av artikel 1 a i det angripna beslutet, i den del det fastställs att Icap har deltagit i UBS/RBS-överträdelsen 2007 efter den 22 augusti 2007, artikel 1 d i nämnda beslut, i den del det fastställs att företaget har deltagit i Citi/RBS-överträdelsen mellan den 5 mars och den 27 april 2010, och av artikel 1 e och f i detta beslut, i den del det fastställs att företaget har deltagit i Citi/DB- och Citi/UBS-överträdelserna före den 18 maj 2010.

4. Den fjärde grunden: Principerna om oskuldspresumtion och om god förvaltningssed har åsidosatts

253 Genom denna grund anser sökandena att det angripna beslutet ska ogiltigförklaras till följd av de hänvisningar som sedan 2013 års beslut gjorts till Icaps beteende. De har framställt två invändningar om åsidosättande av dels principen om oskuldspresumtion, dels principen om god förvaltningssed.

254 Kommissionen anser att talan inte kan vinna bifall såvitt avser denna grund.

255 Eftersom det angripna beslutet, i den del det slås fast att Icap deltagit i UBS/RBS-överträdelsen 2008, ska ogiltigförklaras av de skäl som anges i punkterna 133–145 ovan, är det tillräckligt att pröva denna grund med avseende på överträdelserna UBS/RBS 2007, UBS/DB, Citi/RBS, Citi/DB och Citi/UBS.

256 Vad beträffar den invändning som avser att 2013 års beslut antagits i strid med principen om oskuldspresumtion, ska det erinras om att nämnda princip är en allmän princip i unionsrätten, numera stadfäst i artikel 48.1 i stadgan om de grundläggande rättigheterna, som är tillämplig i förfaranden om överträdelser av konkurrensregler som är tillämpliga på företag, vilka kan leda till böter eller viten (se dom av den 22 november 2012, E.ON Energie/kommissionen, C-89/11 P, EU:C:2012:738, punkterna 72 och 73 och där angiven rättspraxis).

257 Principen om oskuldspresumtion innebär att var och en som har blivit anklagad för en lagöverträdelse ska betraktas som oskyldig till dess att hans eller hennes skuld lagligen fastställts. Oskuldspresumtionen utgör således hinder mot ett formellt fastställande av, och till och med mot en antydan om, att en anklagad person är skyldig till en bestämd överträdelse i ett beslut som avslutar förfarandet, när personen i fråga inte har kommit i åtnjutande av alla de garantier som normalt beviljas vid utövandet av rätten till försvar inom ramen för ett förfarande som handläggs på sedvanligt sätt och som mynnar ut i ett beslut om huruvida anklagelsen var välgrundad (dom av den 6 oktober 2005, Sumitomo Chemical och Sumika Fine Chemicals/kommissionen, T-22/02 och T-23/02, EU:T:2005:349, punkt 106, dom av den 12 oktober 2007, Pergan Hilfsstoffe für industrielle Prozesse/kommissionen, T-474/04, EU:T:2007:306, punkt 76, och dom av den 16 september 2013, Villeroy & Boch Austria/kommissionen, T-373/10 och T-374/10, ej publicerad, EU:T:2013:455, punkt 158).

258 I förevarande fall klargjorde kommissionen, för det första, i den del som rubricerats ”Beskrivning av de faktiska omständigheterna” i 2013 års beslut, särskilt skälen 43, 45, 46, 49, 50, 54, 56, 59, 60, 62 och 64, hur Icap hade ”underlättat” de aktuella överträdelser som tillskrivits de banker som deltog i förlikningsförfarandet.

259 Även om dessa avsnitt finns i den del av 2013 års beslut som återger de faktiska omständigheterna och som sådana inte omfattar en rättslig kvalificering i förhållande till artikel 101.1 FEUF, framgår där särskilt tydligt vilken inställning kommissionen hade i fråga om Icaps deltagande i de överträdelser som gjorts gällande mot de berörda bankerna. Att kommissionen hade tagit ställning i frågan framgår särskilt klart av lydelsen i skäl 45 i nämnda beslut, där den angav följande:

”[…] Icap har försökt att påverka dess erbjudande om JPY LIBOR-ränta i den riktning som önskades av börsmäklaren vid UBS, […] vid vissa tillfällen genom att lämna vilseledande uppgifter till vissa banker i panelen genom rapporter […], som avgetts som ’förutsägelser’ eller ’utsikter’ om på vilken nivå JPY LIBOR-räntorna skulle fastställas [, dessa] vilseledande uppgifter syftade till att påverka vissa banker i panelen som inte deltog i överträdelserna för att de skulle lämna erbjudanden om JPY LIBOR-räntor som överensstämde med de justerade ’förutsägelserna’ eller ’utsikterna’.”

260 Även om det i skäl 51 i 2013 års beslut anges att nämnda beslut varken rör den rättsliga kvalificeringen av Icaps handlande eller dess ansvar, var det, för det andra, lätt att av beslutets lydelse sluta sig till vilken inställning kommissionen hade till den rättsliga kvalificeringen av Icaps handlande eller dess ansvar med avseende på de sex aktuella överträdelserna.

261 Det är nämligen så att dels återgav kommissionen, i skäl 69 i 2013 års beslut, innehållet i punkt 130 i domen av den 8 juli 2008, AC-Treuhand/kommissionen (T-99/04, EU:T:2008:256), till vilken den hänvisade, i vilken tribunalen klargjorde under vilka villkor ett företag ådrar sig ansvar för vad den betecknade som ”underlättande” av en överträdelse, dels hänvisade nämnda beslut, bland annat i rubriken till punkterna 4.1.2.1, 4.1.2.3, 4.1.2.4 och 4.1.3, till Icaps ”underlättande” av de aktuella överträdelserna.

262 För det tredje är 2013 års beslut ett slutligt beslut ”som avslutar förfarandet” i den mening som avses i den rättspraxis som anges i punkt 257 ovan.

263 Den parallell som kommissionen drog vid förhandlingen mellan en inställning i frågan huruvida Icaps beteende var rättsenligt i 2013 års beslut och den inställning som kan komma till uttryck i ett meddelande om invändningar saknar härvidlag relevans. I sistnämnda fall kan det berörda företaget nämligen försvara sig på ett ändamålsenligt sätt innan kommissionen fattar ett slutligt beslut. Eftersom sökandena hade beslutat att inte delta i förlikningsförfarandet, fick de inte tillfälle att framföra sina synpunkter innan nämnda beslut fattades. Den omständigheten att det är möjligt för sökandena att utöva sin rätt till försvar i samband med att talan väckts mot det överklagade beslutet påverkar inte heller det faktum att kommissionen, i ett slutligt beslut som fattats före det överklagade beslutet, redan hade gjort ett formellt konstaterande angående Icaps deltagande i sex överträdelser av artikel 101 FEUF.

264 Slutligen, och för det fjärde, påverkas inte denna slutsats av kommissionens argument enligt vilka hänvisningarna till utomstående aktörer kan vara nödvändiga för att göra en bedömning av skulden hos dem som deltar i ett förlikningsförfarande. Kommissionen har påmint om att ett av målen med förlikningsförfarandet är strävan efter en ökad snabbhet och effektivitet. Den har av detta dragit slutsatsen att det skulle strida mot genomförandet av dessa mål att tillåta en part som inte önskar ingå förlikning att fördröja antagandet av förlikningsbeslutet i förhållande till övriga parter.

265 Tribunalen erinrar om att även om principen om oskuldspresumtion har stadfästs i artikel 48 i stadgan om de grundläggande rättigheterna, som enligt artikel 6 FEU ska ha samma värde som fördragen, har förlikningsförfarandet sin grund i en förordning som endast antagits av kommissionen enligt artikel 33 i förordning nr 1/2003, nämligen förordning nr 622/2008, och nämnda förfarande är dessutom frivilligt för såväl kommissionen som de berörda företagen.

266 De krav som avser iakttagandet av principen om oskuldspresumtion kan följaktligen inte påverkas av bedömningar som har samband med säkerställandet av målen avseende snabbhet och effektivitet i förlikningsförfarandet, hur lovvärda dessa mål än är. Det ankommer tvärtom på kommissionen att tillämpa sitt förlikningsförfarande på ett sätt som är förenligt med kraven i artikel 48 i stadgan om de grundläggande rättigheterna.

267 Såsom tribunalen erinrade om i sin dom av den 20 maj 2015, Timab Industries och CFPR/kommissionen (T-456/10, EU:T:2015:296, punkt 71), är det visserligen så, att när förlikningen inte omfattar samtliga deltagare i en överträdelse, har kommissionen rätt att anta dels, efter ett förenklat förfarande, ett beslut vars adressater är de deltagare i överträdelsen som har beslutat att ingå förlikning och medge sitt ansvar, dels, enligt ett ordinarie förfarande, ett beslut riktat till de deltagare i överträdelsen som har beslutat att inte ingå förlikning.

268 Genomförandet av ett sådant förlikningsförfarande i hybridform ska emellertid ske med iakttagande av presumtionen att det företag som har beslutat att inte ingå förlikning är oskyldigt. Om kommissionen anser att den inte är i stånd att pröva ansvaret för de företag som deltagit i förlikningen utan att också pröva deltagandet i överträdelsen av det företag som har beslutat att inte ingå förlikning, ankommer det på kommissionen att vidta nödvändiga åtgärder – däribland det eventuella antagandet samma dag av beslut som omfattar samtliga företag som berörs av kartellen, såsom den gjorde i det ärende som senare ledde till domen av den 20 maj 2015, Timab Industries och CFPR/kommissionen (T-456/10, EU:T:2015:296) – som gör det möjligt att säkerställa nämnda oskuldspresumtion.

269 Mot bakgrund av det ovan anförda finner tribunalen att kommissionen vid antagandet av 2013 års beslut åsidosatte presumtionen att Icap var oskyldigt. Detta åsidosättande av oskuldspresumtionen vid antagandet av 2013 års beslut kan visserligen inte ha någon direkt inverkan på det angripna beslutets lagenlighet, med hänsyn till att de förfaranden som ledde till dessa två beslut är olika och självständiga.

270 Det ska emellertid prövas huruvida ett sådant konstaterande av Icaps deltagande i de aktuella överträdelserna som kommissionen gjorde innan det angripna beslutet antogs kan medföra att beslutet tillkommit genom bristande objektiv opartiskhet från kommissionens sida och, följaktligen, genom åsidosättande av den i artikel 41 i stadgan om de grundläggande rättigheterna stadfästa principen om god förvaltningssed, såsom sökandena har hävdat genom sin andra invändning.

271 Det följer av fast rättspraxis att kommissionen i ett administrativt förfarande angående konkurrensbegränsande samverkan är skyldig att iaktta rätten till god förvaltning, som har stadfästs i artikel 41 i stadgan om de grundläggande rättigheterna (se, för ett liknande resonemang, dom av den 11 juli 2013, Ziegler/kommissionen, C-439/11 P, EU:C:2013:513, punkt 154 och där angiven rättspraxis).

272 Enligt lydelsen av artikel 41 i stadgan om de grundläggande rättigheterna har var och en rätt att, bland annat, få sina angelägenheter behandlade opartiskt av unionens institutioner. Kravet på opartiskhet omfattar dels den subjektiva opartiskheten, det vill säga att ingen av institutionens medarbetare som handhar ärendet får ge uttryck för partiskhet eller personliga förutfattade meningar, dels den objektiva opartiskheten, det vill säga att institutionen ska erbjuda tillräckliga garantier för att i detta avseende utesluta varje form av legitima tvivel (se dom av den 11 juli 2013, Ziegler/kommissionen, C-439/11 P, EU:C:2013:513, punkt 155 och där angiven rättspraxis).

273 Det är endast begreppet objektiv opartiskhet som omfattas av förevarande grund. Sökandena har hävdat att det föreligger legitima tvivel om kommissionens objektiva opartiskhet, eftersom den var skyldig att pröva huruvida institutionens egna bedömningar var välgrundade.

274 Det ska dock konstateras att en sådan invändning, under omständigheterna i förevarande fall, inte i sig kan medföra att det angripna beslutet ska ogiltigförklaras. Kommissionen använde sig emellertid inte av något utrymme för skönsmässig bedömning, vid kvalificeringen av de aktuella överträdelserna eller vid prövningen av Icaps deltagande, som kunde ha inneburit en bristande objektiv opartiskhet. Detta har bekräftats genom den fullständiga kontroll som tribunalen har gjort vid prövningen av den första, den andra och den tredje grunden.

275 Sökandenas kritik har gällt frågan huruvida den av kommissionen gjorda kvalificeringen överträdelser genom syfte (den första grunden) och konstaterandena om Icaps deltagande i dessa överträdelser (den andra och den tredje grunden) är välgrundade.

276 Vad för det första avser Icaps deltagande i de aktuella överträdelserna, ska det först anmärkas att frågan huruvida kommissionens eventuella bristande objektiva opartiskhet har kunnat inverka på det angripna beslutets lagenlighet sammanfaller med frågan huruvida konstaterandena i beslutet väl underbyggs av den bevisning som kommissionen lagt fram (se, för ett liknande resonemang, dom av den 6 juli 2000, Volkswagen/kommissionen, T-62/98, EU:T:2000:180, punkt 270, och dom av den 16 juni 2011, Bavaria/kommissionen, T-235/07, EU:T:2011:283, punkt 226). Sistnämnda fråga har behandlats i samband med prövningen av den andra och den tredje grunden.

277 Även om kommissionens eventuella bristande objektiva opartiskhet har kunnat leda till att institutionen felaktigt konstaterat att Icap deltagit i UBS/RBS-överträdelsen 2008 eller beträffande vissa perioder avseende överträdelserna UBS/RBS 2007, Citi/RBS, Citi/DB och Citi/UBS, kan det konstateras att det redan slagits fast att det angripna beslutet ska ogiltigförklaras i detta avseende.

278 Vad beträffar övriga konstateranden i det angripna beslutet, kan en oegentlighet som består i kommissionens eventuella bristande objektiva opartiskhet leda till en ogiltigförklaring av beslutet endast om det visas att beslutet utan denna oegentlighet skulle ha fått ett annat innehåll (dom av den 6 juli 2000, Volkswagen/kommissionen, T-62/98, EU:T:2000:180, punkt 283). Det har i förevarande fall dock konstaterats, i samband med en fullständig kontroll av de relevanta skälen i beslutet, att kommissionen, med undantag av de hänseenden som anges i punkt 277 ovan, hade styrkt att Icap deltog i fem av de sex aktuella överträdelserna.

279 Vad för det andra avser den i det angripna beslutet gjorda kvalificeringen överträdelser genom syfte, ska det likaledes konstateras att en oegentlighet som består i kommissionens eventuella bristande objektiva opartiskhet inte kan ha inverkat på beslutets innehåll. Det har nämligen slagits fast att tillämpningen av en sådan kvalificering på de aktuella överträdelserna inte har skett genom felaktig rättstillämpning eller felaktig bedömning.

280 Talan kan följaktligen inte vinna bifall såvitt avser den fjärde grunden.

5. Den femte grunden: Fastställandet av bötesbeloppet

281 Sökandena har genom denna grund bestritt det bötesbelopp som de ålagts att betala. De har i detta avseende framställt flera invändningar, däribland den som avser att det angripna beslutet är otillräckligt motiverat.

282 Tribunalen anser att det finns anledning att först pröva sistnämnda invändning.

283 Sökandena har hävdat att kommissionen var bunden av sina riktlinjer från år 2006 och att punkt 37 i riktlinjerna innebar att kommissionen skulle motivera varför den avvek från sin allmänna metod. De anser att det angripna beslutet i detta hänseende inte innehåller en lämplig motivering och att böterna borde ha fastställts på grundval av de mäklararvoden som Icap erhållit. Sökandena har tillagt att

kommissionen inte har gett en tillräcklig motivering såvitt avser fastställandet av de böter som ålagts. De anser att den metod som kommissionen har redogjort för i sina skrivelser eller vid ett möte i samband med det administrativa förfarandet är för komplex, godtycklig och otillämplig.

284 Kommissionen har, som svar på påståendet om en otillräcklig motivering av valet att inte beräkna böterna på grundval av mäklararvodena, genmält att den klart redogjort för sina resonemang i skäl 287 i det angripna beslutet.

285 Vad gäller påståendet om en otillräcklig motivering av den metod som tillämpades för att beräkna böterna, har kommissionen påpekat att sökandena under det administrativa förfarandet underrättades om den metod som skulle tillämpas. Den har tillagt att det angripna beslutet är tillräckligt motiverat, eftersom det däri refereras till hur allvarligt Icaps deltagande i de aktuella överträdelserna varit, hur länge det pågått samt dess art. Samtidigt som kommissionen understrukit att den inte har en sådan skyldighet, har den i sina skrivelser ytterligare förklarat den metod som den använde sig av i det angripna beslutet.

286 Det ska erinras om att kommissionen, i punkt 9.3 i det angripna beslutet, som rör beräkningen av bötesbeloppet, för det första betonade att den hade tillämpat punkt 37 i 2006 års riktlinjer. Det anges i sistnämnda punkt att kommissionen har rätt att avvika från den metod som anges i riktlinjerna om omständigheterna i ett enskilt ärende kräver det eller om det krävs för att uppnå en tillräckligt avskräckande effekt (skälen 286–288). För det andra preciserade kommissionen i förstnämnda punkt att den hade gjort en nedsättning vid fastställandet av böternas grundbelopp för Citi/UBS- och Citi/DB-överträdelserna, beträffande vilka den antog att Icaps beteende hade varit detsamma, för att undvika en oproportionerlig sanktionsnivå, utan att närmare ange hur stor nedsättningen var (skäl 289). Kommissionen påpekade för det tredje, såvitt avser fastställandet av böternas grundbelopp, att den hade beaktat hur allvarliga de aktuella överträdelserna var och hur länge de hade pågått samt arten av Icaps deltagande, utan att förklara hur dessa omständigheter hade påverkat de grundbelopp som fastställdes (skälen 290–296). Vad för det fjärde avser fastställandet av det slutliga bötesbeloppet, fastställdes detta på samma nivå som grundbeloppet, eftersom det inte förelåg några försvårande eller förmildrande omständigheter och inte heller taket på 10 procent av omsättningen hade överskridits (skälen 297–300).

287 Som följer av fast rättspraxis utgör motiveringsskyldigheten i artikel 296 andra stycket FEUF en väsentlig formföreskrift som ska skiljas från frågan huruvida motiveringen är välgrundad, vilken avser huruvida den omtvistade rättsakten är lagenlig i materiellt hänseende. I detta avseende ska den motivering som krävs vara anpassad till rättsaktens beskaffenhet. Av motiveringen ska klart och tydligt framgå hur den institution som har antagit rättsakten har resonerat, så att de som berörs därav kan få kännedom om skälen för den vidtagna åtgärden och så att den behöriga domstolen ges möjlighet att utföra sin prövning. Vad särskilt gäller skyldigheten att motivera individuella beslut har denna till syfte, utöver att möjliggöra domstolsprövning, att ge den berörde de upplysningar som är nödvändiga för att denne ska kunna bedöma om beslutet eventuellt är behäftat med ett sådant fel att dess giltighet kan ifrågasättas (se dom av den 29 september 2011, Elf Aquitaine/kommissionen, C-521/09 P, EU:C:2011:620, punkterna 146–148 och där angiven rättspraxis, dom av den 11 juli 2013, Ziegler/kommissionen, C-439/11 P, EU:C:2013:513, punkterna 114 och 115, och dom av den 13 december 2016, Printeos m.fl./kommissionen, T-95/15, EU:T:2016:722, punkt 44).

288 Vidare ska frågan huruvida kravet på motivering är uppfyllt bedömas med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet, särskilt rättsaktens innehåll, de anförda skälen och det intresse av att få förklaringar som de vilka rättsakten är riktad till, eller andra personer som direkt eller personligen berörs av den, kan ha. Det krävs inte att alla relevanta faktiska och rättsliga omständigheter anges i motiveringen, eftersom bedömningen av om motiveringen av ett beslut uppfyller kraven i artikel 296 FEUF inte ska ske endast utifrån motiveringens lydelse, utan även utifrån det sammanhang i vilket den ingår och samtliga rättsregler på det aktuella området (dom av

den 29 september 2011, Elf Aquitaine/kommissionen, C-521/09 P, EU:C:2011:620, punkt 150, dom av den 11 juli 2013, Ziegler/kommissionen, C-439/11 P, EU:C:2013:513, punkt 116, och dom av den 13 december 2016, Printeos m.fl./kommissionen, T-95/15, EU:T:2016:722, punkt 45).

289 När kommissionen beslutar att avvika från den allmänna metod som anges i 2006 års riktlinjer, genom vilka den själv begränsat sitt utrymme för skönsmässig bedömning beträffande fastställande av böter genom att, såsom i förevarande fall, hänvisa till punkt 37 i riktlinjerna, gör sig dessa krav på motivering gällande i än högre grad (dom av den 13 december 2016, Printeos m.fl./kommissionen, T-95/15, EU:T:2016:722, punkt 48). Det har i fast rättspraxis slagits fast att riktlinjerna anger vägledande förhållningsregler för vilken praxis som ska följas och som kommissionen i ett enskilt fall inte får avvika från utan att ange skäl som är förenliga med bland annat likabehandlingsprincipen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 30 maj 2013, Quinn Barlo m.fl./kommissionen, C-70/12 P, ej publicerad, EU:C:2013:351, punkt 53, och dom av den 11 juli 2013, Ziegler/kommissionen, C-439/11 P, EU:C:2013:513, punkt 60 och där angiven rättspraxis). Denna motivering ska vara desto mer exakt, då punkt 37 i riktlinjerna begränsas till en vag hänvisning till att ”omständigheterna i ett enskilt ärende kräver det” och således ger kommissionen ett stort utrymme för skönsmässig bedömning för att göra en exceptionell justering av grundbeloppen för de berörda företagens böter. I ett sådant fall är det nämligen av än mer grundläggande betydelse att kommissionen iakttar de garantier som unionens rättsordning medför inom ramen för de administrativa förfarandena och däribland motiveringsskyldigheten (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 november 1991, Technische Universität München, C-269/90, EU:C:1991:438, punkt 14).

290 I rättspraxis preciseras vidare att den berörde i princip ska underrättas om skälen för beslutet samtidigt med beslutet som går den emot. En bristfällig motivering kan inte rättas till genom att den berörde underrättas om skälen för beslutet under förfarandet vid unionsdomstolarna (dom av den 29 september 2011, Elf Aquitaine/kommissionen, C-521/09 P, EU:C:2011:620, punkt 149, dom av den 19 juli 2012, Alliance One International och Standard Commercial Tobacco/kommissionen, C-628/10 P och C-14/11 P, EU:C:2012:479, punkt 74, och dom av den 13 december 2016, Printeos m.fl./kommissionen, T-95/15, EU:T:2016:722, punkt 46).

291 När det gäller ett beslut genom vilket böter åläggs, är kommissionen skyldig att lämna en motivering, som bland annat ska avse bötesbeloppet och den metod som använts vid beräkningen av detta (dom av den 27 september 2006, Jungbunzlauer/kommissionen, T-43/02, EU:T:2006:270, punkt 91). Det ankommer på kommissionen att i sitt beslut ange de omständigheter på grundval av vilka den har kunnat bedöma hur allvarlig överträdelsen är och hur länge den pågått. Den är emellertid inte skyldig att däri ge en mer ingående redogörelse eller ange de sifferuppgifter som använts vid beräkningen av böterna (dom av den 13 juli 2011, Schindler Holding m.fl./kommissionen, T-138/07, EU:T:2011:362, punkt 243). Kommissionen ska dock förklara sin viktning och bedömning av de omständigheter som tagits i beaktande (dom av den 8 december 2011, Chalkor/kommissionen, C-386/10 P, EU:C:2011:815, punkt 61).

292 Det kan i förevarande fall först konstateras att de skäl på grundval av vilka kommissionen beslutade att avvika från den metod som anges i 2006 års riktlinjer, enligt punkt 37 i riktlinjerna, framgår av skäl 287 i det angripna beslutet. Dessa skäl består i att Icap inte var aktivt på marknaden för räntederivat i japanska yen och att beaktandet av försäljningsvärdet, nämligen mäklararvodena, därför inte avspeglade hur allvarliga de aktuella överträdelserna var eller deras art.

293 Det kan dessutom konstateras att skäl 287 i det angripna beslutet emellertid inte närmare anger varför kommissionen gav företräde åt den alternativa metoden. Där lämnas endast en allmän försäkran om att grundbeloppen avspeglade hur allvarligt Icaps deltagande i de aktuella överträdelserna var, hur länge deltagandet hade pågått och dess art samt kravet för att säkerställa att böterna hade en tillräckligt avskräckande verkan.

294 Mot bakgrund av att skäl 287 i det angripna beslutet avfattats på detta sätt har det varken varit möjligt för sökandena att förstå huruvida den metod som kommissionen gett företräde är välgrundad eller för tribunalen att pröva metoden. En sådan otillräcklig motivering finns även i skälen 290–296 i beslutet vilka inte ger det minimum av upplysningar som skulle ha gjort det möjligt att förstå och kontrollera relevansen av kommissionens viktning och bedömning av de omständigheter som tagits i beaktande vid fastställandet av böternas grundbelopp, vilket strider mot den rättspraxis som anges i punkt 291 ovan.

295 Det framgår av parternas skrivelser att frågan om den metod som kommissionen övervägde att tillämpa vid beräkningen av bötesbeloppen hade behandlats under en diskussion mellan parternas företrädare i det administrativa förfarandet. Även om motiveringen till en rättsakt som angripits ska bedömas utifrån det sammanhang i vilket den ingår, enligt den rättspraxis som anges i punkt 288 ovan, kan den omständigheten att det har förts sådana preliminära och informella diskussioner inte anses befria kommissionen från skyldigheten att, i det angripna beslutet, förklara den metod som den använt sig av för att fastställa storleken på de böter som ålagts.

296 Kommissionen har i punkt 176 i svaromålet framhållit att det finns ett test i fem steg för att beräkna böternas grundbelopp. Det följer emellertid av den rättspraxis som anges i punkt 290 ovan att en sådan förklaring som ges i förfarandet vid tribunalen inte kan beaktas vid bedömningen av huruvida kommissionen har iakttagit sin motiveringsskyldighet.

297 Av det ovan anförda följer att det angripna beslutet är otillräckligt motiverat vad gäller fastställandet av de böter som Icap ålagts för de aktuella överträdelserna.

298 Talan ska följaktligen bifallas såvitt avser den femte grunden och artikel 2 i det angripna beslutet ogiltigförklaras i sin helhet, utan att tribunalen behöver pröva övriga invändningar som avser denna grund eller de invändningar som avser den sjätte grunden, vilken uteslutande gäller lagenligheten av nämnda artikel.

299 Eftersom artikel 2 i det angripna beslutet ska ogiltigförklaras i sin helhet är det inte heller nödvändigt att pröva det ändringsyrkande som sökandena har framställt i andra hand.

Rättegångskostnader

300 Det framgår av artikel 134.3 i rättegångsreglerna att om rättegångsdeltagarna ömsom tappar målet på en eller flera punkter, ska vardera deltagaren bära sina rättegångskostnader. Tribunalen får emellertid besluta att en rättegångsdeltagare – förutom att bära sina rättegångskostnader – delvis ska ersätta en annan deltagares rättegångskostnader, om det framstår som skäligt med hänsyn till omständigheterna i målet.

301 I förevarande fall har sökandenas yrkanden väsentligen bifallits. Tribunalen anser att det med hänsyn till omständigheterna i förevarande fall är skäligt att förplikta kommissionen att bära sina rättegångskostnader och ersätta tre fjärdedelar av sökandenas rättegångskostnader.

302 Vad slutligen avser sökandenas yrkande om att kommissionen ska förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna och ”andra kostnader som uppkommit i detta mål”, ska det erinras om att enligt artikel 140 b i rättegångsreglerna ska nödvändiga kostnader som rättegångsdeltagarna haft med anledning av rättegången anses som ersättningsgilla kostnader.

Mot denna bakgrund beslutar

TRIBUNALEN (andra avdelningen i utökad sammansättning)

följande:

1) **Artikel 1 a i kommissionens beslut C(2015) 432 final av den 4 februari 2015 om ett förfarande enligt artikel 101 FEUF och artikel 53 i EES-avtalet (ärende AT.39861 – Räntederivat i yen) ogiltigförklaras, i den del den avser perioden efter den 22 augusti 2007.**

2) **Artikel 1 b i beslut C(2015) 432 final ogiltigförklaras.**

3) **Artikel 1 d i beslut C(2015) 432 final ogiltigförklaras, i den del den avser perioden den 5 mars till den 27 april 2010.**

4) **Artikel 1 e i beslut C(2015) 432 final ogiltigförklaras, i den del den avser perioden före den 18 maj 2010.**

5) **Artikel 1 f i beslut C(2015) 432 final ogiltigförklaras, i den del den avser perioden före den 18 maj 2010.**

6) **Artikel 2 i beslut C(2015) 432 final ogiltigförklaras.**

7) **Talan ogillas i övrigt.**

8) **Icap plc, Icap Management Services Ltd och Icap New Zealand Ltd ska bära en fjärdedel av sina rättegångskostnader.**

9) **Kommissionen ska bära sina rättegångskostnader och ersätta tre fjärdedelar av de rättegångskostnader som uppkommit för Icap, Icap Management Services och Icap New Zealand.**

Prek Buttigieg Schalin

Berke Costeira

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 10 november 2017.

Underskrifter

Innehållsförteckning

I. Bakgrund till tvisten 2

A. Det administrativa förfarande som ledde till det angripna beslutet 3

B. Det angripna beslutet 3

1. De aktuella produkterna 3

2. De beteenden som Icap kritiserats för 3

3. Beräkningen av böterna 4

II. Förfarandet och parternas yrkanden 5

III. Rättslig bedömning 6

A. Huruvida en handling kan tillåtas och huruvida ett yrkande kan tas upp till prövning 6

1. Huruvida sökandenas fjärde yrkande kan tas upp till prövning 6

2. Bestridandet av att en skrivelse från sökandena kan tillåtas 6

B. Yrkandet om ogiltigförklaring 7

1. Den första grunden: Felaktig tolkning och tillämpning av begreppet begränsning eller snedvridning av konkurrensen ”genom syfte” i den mening som avses i artikel 101.1 FEUF 7

2. Den andra grunden: Felaktig tillämpning av begreppet ”underlättande” i den mening som avses i artikel 101.1 FEUF och i rättspraxis 14

a) Den andra delgrunden: Kommissionen har åsidosatt de kriterier som angetts för ”underlättande” i rättspraxis 14

1) Den första invändningen: Kommissionen har inte visat att Icap hade kännedom om att det förekom samverkan mellan de berörda bankerna med avseende på vissa av de sex aktuella överträdelserna 16

i) Kommissionens bevis för att Icap hade kännedom om RBS roll i UBS/RBS-överträdelsen 2007 18

ii) Kommissionens bevis för att Icap hade kännedom om RBS roll i UBS/RBS-överträdelsen 2008 19

iii) Beviset för att Icap hade kännedom om DB:s och UBS roll i Citi/DB- och Citi/UBS-överträdelserna 20

2) Den tredje invändningen: Det bestrids att Icap bidragit till de berörda bankernas gemensamma mål 22

3) Den andra invändningen: Det bestrids att Icap haft för avsikt att bidra till genomförandet av de berörda bankernas gemensamma mål 24

b) Den tredje delgrunden: De skäl i det angripna beslutet som avser Icaps användning av sina kontakter för att påverka vissa bankers erbjudanden är felaktiga 24

c) Den första delgrunden: Rättssäkerhetsprincipen har åsidosatts 25

3. Den tredje grunden: Bedömningen av hur länge de aktuella överträdelserna pågått är felaktig .. 26

a) Varaktigheten av Icaps deltagande i UBS/RBS-överträdelsen 2007 30

b) Varaktigheten av Icaps deltagande i Citi/RBS-överträdelsen 31

c) Varaktigheten av Icaps deltagande i Citi/DB- och Citi/UBS-överträdelserna 31

d) Varaktigheten av Icaps deltagande i UBS/DB-överträdelsen 32

4. Den fjärde grunden: Principerna om oskuldspresumtion och om god förvaltningssed har åsidosatts 33

5. Den femte grunden: Fastställandet av bötesbeloppet 36

Rättegångskostnader 39